МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: «**СОЦІАЛЬНА РЕАДАПТАЦІЯ ВІЙСКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ГРОМАДІ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.2313-сп-дн спеціальності 231 «Соціальна робота» освітньої програми «Соціальна педагогіка»
А.А. Бурлєй

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти_____Гладиш М.О.

Рецензент: завідувач кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти, професор, к.пед. н. _____Н.В. Заверико

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології

Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти

Рівень вищої освіти магістерський

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«_____» _____2025 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Бурлєю Андрію Анатолійовичу

1. **Тема роботи:** «Соціальна реадаптація військовослужбовців в громаді» керівник роботи Гладиш М.О. к. пед. н., доцент
затверджена наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 року № 1447-с
2. **Строк подання студентом роботи:** 01.02.2025 р.
3. **Вихідні дані до роботи:** матеріали педагогічної практики, курсових робіт
4. **Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)** дослідити проблему соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців, а також сучасні підходи до означеного процесу, визначити потреби військовослужбовців та їх сімей шляхом опитування, анкетування; здійснити теоретичний аналіз літератури з теми адаптації та реадаптації військовослужбовців; емпірично дослідити потреби учасників бойових та членів їх сімей в соціальних послугах; розробити модель соціальної реадаптації військовослужбовців в громаді, яка сприятиме підвищенню рівня задоволення потреб учасників бойових та членів їх сімей в соціальних послугах.

5. **Перелік графічного матеріалу:** рисунків – 22, таблиць– 4, додатків – 4, з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Гладиш М.О.	17.02.23 р.	17.02.23 р.
Розділ 1	Гладиш М.О.	23.03.24 р.	23.03.24 р.
Розділ 2	Гладиш М.О.	22.09.24 р.	22.09.24 р.
Висновки	Гладиш М.О.	14.01.25 р.	14.01.25 р.

7. Дата видачі завдання 15.12.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Аналіз наукових джерел	листопад	виконано
3	Написання вступу	грудень-березень	виконано
4	Написання першого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання другого розділу	вересень-жовтень	виконано
6	Написання висновків	листопад	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	грудень-січень	виконано
8	Захист	лютий	

Студент _____Бурлей А. А.

Керівник роботи _____Гладиш М. О.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____Лещенко О. Г.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 51 с., 4 таблиці, 22 рисунки, 54 джерела.

Об’єкт дослідження: процес соціальної реадаптації військовослужбовців в сучасному українському суспільстві.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи соціальної реадаптації військовослужбовців в громаді.

Мета дослідження – дослідження сучасних інституційних підходів до процесу соціальної реадаптації колишніх військовослужбовців.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел; сучасних досліджень, нормативних документів; емпіричні – діагностичні методи відповідно до завдань дослідження: анкетування, опитування; загальні методи наукового пізнання (діалектичний, логічний, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція).

Наукове значення отриманих результатів визначається оцінкою та визначенням потреб військовослужбовців, ветеранів війни та їх сімей.

Практичне значення полягає у тому, що в результаті дослідження будуть визначені основні фактори та механізм їх впливу на процес соціальної адаптації учасників АТО, що дозволить більш ефективно планувати та проводити практичні заходи з соціальної реадаптації, спираючись на наявні ресурси та реальні потреби самих ветеранів.

Галузь використання: громади, громадські організації, соціальні установи.

АДАПТАЦІЯ, РЕАДАПТАЦІЯ, ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ, СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ, ГРОМАДА.

SUMMARY

Burley A.A. Social Readaptation of Soldiers in the Community.

The qualification work consists of an introduction, 2 chapters, conclusions, a list of references (54 items, including 5 foreign ones) and 4 appendices on 15 pages.

The study reveals the problem of social adaptation and re-adaptation of militaries, modern approaches to this process.

The purpose of the study is to identify modern institutional approaches to the process of social re-adaptation of former military personnel.

The purposes of the study:

1. To analyse the problem of social support, social protection of servicemen and their families and to clarify the essence of the concepts of “adaptation” and “readaptation”.

2. To analyse and identify modern approaches to social adaptation and readaptation of servicemen.

3. To conduct an empirical study of the needs of combatants and their families for social services.

4. To develop a model of social readaptation of military personnel in the community.

The object of the study is the process of social rehabilitation of military personnel in modern Ukrainian society.

The subject of the study is the content, forms and methods of social re-adaptation of servicemen in the community.

Part 1, “Theoretical foundations of the problem of social adaptation and readaptation of militaries”, reveals the concept of social readaptation, its importance for servicemen and ATO veterans, characterizes social support and social protection of servicemen in the current conditions, substantiates modern approaches to social adaptation and readaptation of servicemen.

Part 2, “Research of difficulties and needs of militaries and their families”,

identifies the needs of servicemen, war veterans and their families.

In the course of the study, a model of social readaptation of servicemen in the community was developed. The main factors and the mechanism of their influence on the process of social adaptation of ATO participants were identified, which will allow for more effective planning and implementation of practical measures for social rehabilitation, based on available resources and the real needs of the veterans themselves.

In the course of our study, we first of all identified the peculiarities of the process of social readaptation of servicemen in modern Ukrainian society, and defined the content, forms and methods of social re-adaptation of servicemen in the community, which contributed to the further selection of questionnaires and methods for determining the needs of servicemen and their families.

Keywords: adaptation, readaptation, militaries, social services, community.

ЗМІСТ

Вступ…… 8
Розділ 1. Теоретичні засади проблеми соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців …..…… 13
1.1. Поняття соціальної реадаптації, її значення для військовослужбовців та ветеранів АТО…… 13
1.2. Соціальна підтримка та соціальний захист військовослужбовців в умовах сьогодення…..…… 27
1.3. Сучасні підходи до соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців ….…… 33
Розділ 2. Дослідження труднощів, потреб військових та їх сімей…….…… 33
2.1. Визначення труднощів та потреб військовослужбовців та їх сімей ….. 33
2.2. Модель соціальної реадаптації військовослужбовців у громаді …..… 44
2.3. Аналіз результатів дослідження ..... ……... 50
Висновки……..…….. 55
Список використаних джерел……..... 57
Додатки ……...……. 64

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає у тому, що на сьогодні дуже важливо забезпечити підтримку військовослужбовців, осіб, які отримали травми різного ступеня у ході бойових дій, та їх сімей. З початком вторгнення країни-агресора на територію нашої держави життя людей змінилось, зазнало переоцінки цінностей, суспільство набуло більшої життєстійскості. Особливого впливу зазнали військовослужбовці, адже вони захищають нашу країну за рахунок свого здоров'я та життя.

На сьогодні ми можемо спостерігати тенденцію висвітлення підтримки військовослужбовців у засобах масової інформації, повідомляється про різноманітну соціальну, фінансову допомогу та підтримку таких осіб. Але постає питання: «Чи дійсно достатньо цієї допомоги, та чи всі її отримують?». Насправді військовослужбоці зустрічаються із різноманітними труднощами: фінансовими, адаптаційними до нових умов, проблеми із оформленням певних документів у процесі отримання інвалідності чи підтвердження стану здоров'я, складною реабілітацією, нерозуміння рідних, байдужіть друзів до ситуації людини тощо. Усі ці фактори впливають на психічний стан військовослужбовців, їх поведінку, налагодження подальшого життя у разі припинення строку служби за різних причин.

Тому на сьогодні надважливо забезпечити повноцінну підтримку військових та ветеранів АТО на рівні громад, міських адміністрацій, соціальних установ, закладів охорони здоров'я, загалом держави, адже зазначені особи стали на захист держави, її незалежності, територіальної цілісності, безпеки суспільства, світлого майбутнього підростаючого покоління та молоді.

Суспільство України вже на сьогодні демонструє здатність до об'єднання у протистоянні ворогу, але також важлива готовність до певної мобілізації, адже військовослужбовці які виконують свою справу протягом тривалого часу, декілька років, потребують відпочинку, відновлення, заміни іншими охочими

захищати свою країну.

Важливо зазначити, що підтримка військовослужбовців необхідна не тільки у період війни, а й після її завершення. Держава, громади, соціальні та інші установи, громадські організації мають направити свою роботу на соціальне та професійне відновлення осіб, які брали участь у процесі війни, захисту держави. Необхідно забезпечити перехід військовослужбовців у звичайне цивільне життя, надавати їм можливість перенавчатись, отримувати нові знання, опановувати інші професії, навчати рідних військовослужбовців як допомогти цій людині, реагувати на її стани, підтримувати щоб не нашкодити.

У сьогоденні спостерігаються потреби та труднощі не тільки військовослужбовців, а й їх рідних, сімей. Не кожен член сім'ї завжди готовий до вибору військового, іноді може засуджувати, відмовляти. Необхідно членів родини навчати правильно сприймати вибір рідної людини, підтримувати, мотивувати. Нажаль у деяких випадках вибору військового захищати країну людина може втратити друзів, їх розуміння, дійти до розлучення із своєю половинкою, отримати зіпсовані стосунки з дітьми, що суттєво впливає на стан військовослужбовця, його мотивацію, «силу волі» під час бойових дій. Нажаль на сьогодні деякі сім'ї втратили своїх «героїв», або не мають інформації про місцеперебування військовослужбовця, чи він перебуває у полоні, такі родини потребують перш за все психологічної (що спрямована на зниження емоційного навантаження, надання методик та інструментів для покращення самопочуття, пошук ресурсів для власної підтримки та підтримки військовослужбовця, тощо), соціальної підтримки (надання можливості отримувати соціальну та фінансову допомогу у разі необхідності тощо). Особливої уваги потребують сім'ї у яких військовослужбовці отримали травми різних ступенів у ході бойових дій, знаходяться на етапі лікування чи відновлення. Нажаль у такому стані військові, ветерани АТО можуть мати нестійкий психічний. Емоційних стан, втратити мотивацію до відновлення і навіть бажання жити. У цій ситуації рідні мають підтримати військовослужбовця, знати які слова можна використовувати у спілкуванні, як реагувати на агресію чи різні емоційні стани військового.

Увага до проблем військовослужбовців висвітлюється у працях науковців: С. Вавженчук, С. Устинова, Є. Яригіної, В. Жернакова, О. Москаленко, І. Сироти. Проблеми та необхідність соціального захисту військовослужбовців розкривають у наукових розвідках: В. Андріїв, Н. Болотіна, М. Бондарук, С. Вавженчук, І. Гуменюк, М. Іншин, К. Мельник, О. Москаленко, П. Пилипенко, Д. Сіроха, С. Синчук, Б. Сташків, О. Тищенко, Н. Хуторян, Г. Чанишева, М. Шумило, В. Щербина, О. Ярошенко та ін.

Також вчені зазначають про необхідність соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців. Успішна соціальна реадаптація військовослужбовців допомагає їм впоратися з переходом інтеграції в цивільне життя та максимально використовувати їхні здібності та досвід на користь суспільства.

На думку вчених соціальна реадаптація військовослужбовців у громаді передбачає процес, за яким військовослужбовці знову відновлюють свою повсякденну життєву діяльність у цивільному середовищі після завершення служби або повернення з військових конфліктів. Цей процес може включати в себе різні аспекти: професійна адаптація, соціальна інтеграція, психологічна підтримка, медична реабілітація, фінансова підтримка, навчання та навчальні можливості. Проте, на нашу думку на сьогодні недостатньо розкрита тема підтримки військовослужбовців та їх сімей, їх потреб та труднощів, що потребує уваги науковців державних чиновників, громад, соціальних установ.

На нашу думку на сьогодні необхідно розкрити умови успішної адаптації та реадаптацій військовослужбовців, розробити систему, модель означеної підтримки, визначити ресурси цього процесу, сприяти допомоги від бізнесу, залучення усіх можливих українських та закордонних спонсорів на рівні держави, міської та обласної ради, громади. Від системності роботи громади у напрямі підтримки військовослужбовців залежить їх подальша доля, стан їх здоров’я. благополуччя ма майбутнє вімей військових.

Враховуючи актуальність проблеми, недостатню її розробленість в теорії та практиці соціальної педагогіки, було визначено тему нашого дослідження:

«Соціальна реадаптація військовослужбовців в громаді».

Мета дослідження – визначити сучасні інституційні підходи до процесу соціальної реадаптації колишніх військовослужбовців.

Гіпотеза дослідження – ефективність впровадження запропонованих форм роботи із військовослужбовцями, моделі соціальної підтримки військових та ветеранів АТО на рівні громади що забезпечує успішних процес їх адаптації та реадаптації.

Відповідно до мети та гіпотези визначено такі завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз проблеми соціальної підтримки, соціального захисту військовослужбовців та їх сімей та з'ясувати сутність понять «адаптація», «реадаптація».
2. Проаналізувати та визначити сучасні підходи до соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців.
3. Провести емпіричне дослідження потреб учасників бойових та членів їх сімей в соціальних послугах.
4. Розробити модель соціальної реадаптації військовослужбовців в громаді.

Об'єкт дослідження – процес соціальної реадаптації військовослужбовців в сучасному українському суспільстві.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи соціальної реадаптації військовослужбовців в громаді.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел; сучасних досліджень, нормативних документів; емпіричні – діагностичні методи відповідно до завдань дослідження: анкетування, опитування; загальні методи наукового пізнання (діалектичний, логічний, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція).

Наукове значення отриманих результатів визначається дослідженням особливостей процесу соціальної реадаптації військовослужбовців в сучасному українському суспільстві, визначенням змісту, форм і методів соціальної реадаптації військовослужбовців в громаді.

Практичне значення полягає полягає у тому, що в результаті дослідження

будуть визначені основні фактори та механізм їх впливу на процес соціальної адаптації учасників АТО, що дозволить більш ефективно планувати та проводити практичні заходи з соціальної реадаптації, спираючись на наявні ресурси та реальні потреби самих ветеранів.

Модель соціальної реадаптації, матеріали роботи, програма підтримки військовослужбовців в громаді можуть бути корисними для членів громади, керівників громади, соціальних педагогів та працівників осіб, які цікавляться питаннями підтримки, соціального захисту, соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців та ветеранів АТО.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА РЕАДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

1.1. Поняття соціальної реадаптації, її значення для військовослужбовців та ветеранів АТО

В умовах сьогодення необхідністю є підтримка військовослужбовців та забезпечення успішного процесу їх соціальної адаптації та реадаптації. Адже, багато хто з військовослужбовців потрапив у складну ситуацію, має проблеми із здоров'ям, труднощі у спілкуванні з рідними та інші перешкоди на своєму життєвому шляху. Держава має забезпечити підтримку військовослужбовців та їх сімей з урахуванням труднощів та стану особистості військового та членів його родини.

У витоках сучасних літературних джерел та наукових публікацій зазначається, що процес адаптації відіграє важливу роль для військовослужбовця, у процесі якої беруть участь сім'ї військових та особи, які знаходяться у найближчому оточенні означеної особистості.

Явище «адаптація» являє собою певне пристосування до мінливих умов середовища [35]. Без сумніву, сфера проявів цього явища досить різна, адже є дотичною до фізіології, соціології, психології тощо. Процес реадаптації, на перший погляд, дещо схожий, але він містить принципово інші когнітивні аспекти. Зазначається про винайдення втраченого раніше стану-відчуття, загубленої адаптованості. Загалом таке явище, як «реадаптація» – є етапом відновлення прихованих (діючих) функцій, адаптаційних механізмів, призначених для захисту здоров'я людини [1; 5]. Або комплекс заходів, які відновлюють фізіолого і психофізіологочні реакції людини, тим самим допомагаючи без втрат пристосуватися до нових умов праці і побуту [41; 50]. Нещодавно Міноборони анонсувало програму підтримки військових «Плюси» у

якій зазначено, що сучасні цифрові трансформації мають бути спрямовані і розроблені у напрямі підтримки військових. Це передбачає умовно спрощений процес постановки військових на облік, впровадження нових механізмів мобілізації, процес соціальної адаптації.

Проблема соціальної адаптації військовослужбовців є центром наукових розвідок вчених С. Вільямса, Л. Калхун, П. Горностаної, Д. Кишбог, Р. Лауфера, В. Холла. Означені зарубіжні дослідники зазначають, про вплив бойового стресу на процес соціальної адаптації у військових. Психологічні наслідки бойових дій, їх вплив на усі сфери життя військовослужбовця чи ветерана війни висвітлюють у своїх наукових працях О. Буковська, О. Блінов, Л. Вакуленко, А. Караян, О. Кокун; Г. Ложін, Н. Порок, У. Сурмяк та ін.

Проблему виховання особистості висвітлюють у своїх працях М. Головатий [9], Н. Панасюк [9], Р. Жиленко [14], А. Івакіна [16], Н. Кривоконь [22], та ін. Для подальшого нашого дослідження вважаємо необхідним розкрити сутність понять «адаптація», «соціальна адаптація», «реадаптація».

Поняття «адаптація» розкривається у підходах наук соціальної педагогіки, психології, соціології, соціальної педагогіки, історії. Науковці розглядають означене як певне явище чутливості людини та зміни, пристосування до навколишнього середовища, що пов’язано з трансформацією біологічного процесу [44, с. 15].

Поняття «соціальна адаптація» висвітлюється у працях науковців С. Гінчун, Н. Алендарь, Л. Кудрик, М. Кравченко, Р. Торговицького тощо.

На думку Е. Потапчук «соціальна адаптація» визначається як певний багатогранний і складний процес, що поєднує ряд психологічних, соціальних та економічних аспектів, які мають визначний вплив на особистість [36]. С. Дем’яновська зазначає у своїх наукових матеріалах, що поняття «соціальна адаптація» трактується як процес який має залежність від впливу зовнішніх факторів, певного соціального оточення та можливих змін у фізіологічних процесах внутрішніх характеристиках особистості [11].

У Великій українській енциклопедії, поняття «соціальна адаптація» тлумачиться як процес і результат активного пристосування індивіда або соціальної групи до визначених вимог та очікувань учасників певної сталої чи із змінами соціальної системи [8].

О. Івлєва тлумачить поняття «соціальна адаптація як» взаємодію особи з соціальним середовищем, що має певні види, у процесі чого відбувається узгодження вимог та сподівань означених взаємодіючих сторін. Ми підтримуємо думку науковиці, що процес соціальної адаптації неможливий без взаємодії особистості із соціальним середовищем [17].

З огляду на опрацьовані нами нами варіанти визначення поняття «соціальна адаптація», ми визначили своє тлумачення означеної дефініції. На нашу думку «соціальна адаптація» характеризується процес пристосування людини до соціального середовища, вплив на який здійснюють зовнішні та внутрішні фактори, залежить від особистісних характеристик особистості.

Підведемо висновки щодо узагальнення дослідження поняття «соціальна адаптація», ознакита характеристики на яких наголошують науковці (табл 1.1.).

Таблиця 1.1. – Підходи характеристики сутності поняття «соціальна адаптація»

Дослідники	Сутність поняття «соціальна адаптація»	Ознаки значущості, соціальної взаємодії
Е. Потапчук	«Соціальна адаптація» – визначається як певний багатогранний і складний процес, що поєднує ряд психологічних, соціальних та економічних аспектів, які мають визначний вплив на особистість	+
Велика українська енциклопедія	«Соціальна адаптація» – це процес і результат активного пристосування індивіда або соціальної групи до визначених вимог та очікувань	+

Продовження таблиці 1.1.

	учасників певної сталої чи із змінами соціальної системи	
С. Дем'яновська	«Соціальна адаптація» трактується як процес який має залежність від впливу зовнішніх факторів, певного соціального оточення та можливих змін у фізіологічних процесах внутрішніх характеристиках особистості.	+
О. Івлєва	«Соціальна адаптація» – це взаємодія особи з соціальним середовищем, що має певні види, у процесі чого відбувається узгодження вимог та сподівань означених взаємодіючих сторін.	+
Власне визначення	«Соціальна адаптація» – це процес пристосування людини до соціального середовища, вплив на який здійснюють зовнішні та внутрішні фактори, залежить від особистісних характеристик особистості.	+

Отже, «соціальна адаптація» як поняття має широкий спектр наповнення у визначенні.

Для подальшого дослідження визначимо поняття «реадаптація». Цю дефініцію вивчають вчені О. Маклаков, Д. Ольшанський, М. Корольчук, С. Мадді, П. Костенковим, Є. Потапчук та ін. М. Мульована у наукових розвідках зазначає «реадаптація» – як відновлення психічного і соціального

статусу особистості (військовослужбовця), а також підвищення можливого рівня його адаптивних можливостей у звичайному цивільному житті та мирній країні.

Р. Троцький розглядає у своїх дослідженнях поняття «соціальна реадаптація» як супровід фахівців різних напрямків, що забезпечують психологічну допомогу, медичну реабілітацію, правову підтримку та соціальний захист військовослужбовця, допомога йому у подальшому навчанні, можливому працевлаштуванні [48]. Ми погоджуємось із думкою вченого, що військовим в означеному процесі необхідно надавати допомогу у навчанні та перенавчанні, подальшому працевлаштуванні у різні установи.

А. Мельник, видатний вчений, у наукових матеріалах щодо досліджень реадаптації трактує означене поняття як певний спланований комплекс заходів, що спрямовуються на відновлення втрачених або послаблених реакцій людини, що забезпечує процес її пристосування до нових умов життєдіяльності [27].

О. Сафін трактує поняття «реадаптації» як певний етап реабілітації, на якому можуть бути застосовані психосоціальні методи впливу на особистість, стимуляції соціальної активності військовослужбовців (трудова терапія, професійне навчання або перенавчання), робота і надання знань відповідних родичам військовслужбовців [45]. Ми погоджуємось із думкою вченого, що реадаптація тісно пов’язана з реабілітацією військових.

Зважаючи на думку дослідників ми дійшли власного поняття «реадаптація» – це процес, що передбачає реабілітацію та відновлення особистості (військовослужбовця), який включає комплекс заходів, що спрямовані на сприяння соціальній активності, працевлаштування, відновлення звичайної життєдіяльності.

Вище зазначені трактування терміну «реадаптація», уможливлюють висновок, що процес означеного поняття є важливим для особистості, невід’ємною складовою шляху військовослужбовців.

Для подальшого нашого дослідження необхідно узагальнити думки науковців з урахуванням зазначених ознак процесу реадаптації (табл 1.2).

Таблиця 1.2. – Характеристика сутності поняття «реадаптація»

Дослідники	Сутність поняття «реадаптація»	Ознаки реабілітації	Ознаки впливу підтримки і захисту військових
М. Мульована	«Реадаптація» – це відновлення психічного і соціального статусу особистості (військового), а також підвищення можливого рівня його адаптивних можливостей у звичайному цивільному житті та мирній країні.	+	+
Р. Троцький	«Соціальна реадаптація» як супровід фахівців різних напрямків, що забезпечують психологічну допомогу, медичну реабілітацію, правову підтримку та соціальний захист військовослужбовця, допомога йому у подальному навчанні, можливому працевлаштуванні	+	+
А. Мельник	«Реадаптація» – певний спланований комплекс заходів, що спрямовуються на відновлення втрачених або послаблених реакцій людини, що забезпечує процес її пристосування до нових умов життєдіяльності	+	+

Продовження таблиці 1.2.

О. Сафін	«Реадаптація» як певний етап реабілітації, на якому можуть бути застосовані психосоціальні методи впливу на особистість, стимуляції соціальної активності військовослужбовців (трудова терапія, професійне навчання або перенавчання), робота і надання знань відповідних родичам військовслужбовців	+	+
Власне визначене поняття	«Реадаптація» – це процес, що передбачає реабілітацію та відновлення особистості (військовослужбовця), який включає комплекс заходів, що спрямовані на сприяння соціальній активності, працевлаштування, відновлення звичайної життєдіяльності.	+	+

Ми погоджуємось із думками науковців і зазначаємо, що реадаптація необхідна військослужбовцям, ветеранам війни, учасникам бойових дій.

Представлені моделі соціальної адаптації військовослужбовців дослідниками В Терзієвим, С Дімітровою сприяють визначальному впливу комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів на формування певного підходу до цього процесу у конкретному суспільстві. За літературними джерелами для сучасних суспільств притаманні три існуючі моделі адаптації (саме соціальної)

військових: інституційна, частково інституційна та над інституційна (extrainstitutional) [46].

Вчені зазначають, що умовами інституційної моделі є розвинуті правова система та індустріальна чи постіндустріальна економіка, а також демократична система самоврядування. Детальніше модель забезпечує стійку матеріальну і соціальну підтримку військовослужбовців та їх родин з допомогою громад, місцевих влад, загалом держави. Означена модель підтримує престиж професії і висвітлює привабливість її для значної частини соціуму. Проте, інституційна модель забезпечує встановлене правове регулювання всіх сторін діяльності збройних сил, контрактний принцип їх формування та всеохоплюючий цивільний контроль [42].

Означена модель може діяти у країнах з несформованою системою соціального захисту, відповідно забезпечені виплати означеним особам можуть бути як постійними так і не стабільними та короткочасними. Така незабезпеченість процесу та його неврегульованість щодо допомоги військовим дозволяє залучати збройні сили до виконання невластивих функцій, що може суперечити правовим актам. Матеріальне і соціальне забезпечення військових є співвідносним із середніми показниками по країні. Проте престиж професії є суттєво нижчим у порівнянні з інституційною моделлю. Армія відчуває певні проблеми із забезпеченням та залученням новобранців [37].

Зрештою над інституційна модель панує у країнах, де військові знаходяться при владі або справляють на неї визначний вплив. Збройні сили фактично діють за законами воєнного часу, втручаються в різні сфери життя суспільства. Військові мають суттєві соціальні і економічні переваги над цивільними [32].

На нашу думку подальший аналіз, має передбачати визначення соціальних функцій, які розроблені і реалізуються суспільством на такі інститути як армія і її соціальний захист.

На думку вчених війна перестала бути співпрацею між державами і перетворилася на щось надзвичайне, те що не може бути прийнятим соціумом

[18]. Це докорінно змінило і сприйняття військового. Він перестав бути «людиною короля» і перетворився у свого роду найманого працівника, який фахово виконує протягом певного періоду часу специфічну роботу за відповідну винагороду.

В умовах сьогодення суспільство визнає певну особливість служби в армії що породжує використання традиційних засобів заохочення і винагороди, що передбачає:

- забезпечення і підтримку соціального престижу професії військових, надання спеціальних пенсій та грошових компенсацій, забезпечення і надання певного переліку медичних, соціальних послуг тощо. Проте, означена допомога все більше розглядається не в контексті особистої винагороди за службу, а як необхідна інвестиція суспільства у збереження власної рівноваги шляхом адаптації та залучення колишніх військових до цивільних інститутів.

Передбачені законом пільги для ветеранів за дослідженнями стали не тільки тягарем для економіки і суспільства, але й справили на них стимулюючий вплив. Запровадження закону щодо допомоги військовослужбовцям докорінно змінило державну економіку та її ресурсність. За допомогою країн Європи допомога військовослужбовцям та ветеранам війни вперше стала реально доступною для великої кількості людей, які увійдуть в історію нашої країни.

На сьогодні допомога іноземнийх країн є корінною запорукою певних виплат та допомоги військовослужбовцям, що впливає на процес адаптації, реадаптації, реабілітації.

Таким чином, реадаптація учасників бойових дій, передбачає супровід фахівців різних напрямків, які сприяють психологічній допомозі, медичній реабілітації, правовій підтримці та соціальному захисту, і сприянню у працевлаштуванні. Ці послуги має забезпечити держава, громада, міська влада, волонтери, благодійні організації, долучитись громадські організації та інші зацікавлені особи у допомозі людям, що пройшли війну, має здійснюватись чіткий контроль з боку держави щодо надання та забезпечення цих послуг.

У ході нашого дослідження ми визначили взаємозв'язок реабілітації та реадаптації (рис.1.1) [5].

Рисунок 1.1. – Взаємозв'язок реабілітації та реадаптації.

Отже, соціальна адаптація та реабілітація є запорукою подальшого благополуччя життя військовослужбовців, ветеранів війни та їх сімей.

У цьому підрозділі визначено, що система реабілітації та реадаптації має бути одним з ефективних інструментів подолання негативних наслідків війни. Цей процес має бути спрямований на прискорення душевного і психічного одужання ветеранів бойових дій, поетапне врегулювання їх на соціально активних і конструктивних суб'єктів українського соціуму.

У цьому підрозділі ми дослідили сутність понять «адаптація», «реадаптація», визначили підходи характеристики дефініції різними вченими праці яких стали важливими для нашого дослідження. Наше дослідження у подальших підрозділах має розкрити сутність соціальної підтримки та соціального захисту військових в умовах війни, сучасні підходи до соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців, учасників АТО, ветеранів війни та їх родин, осіб, рідні яких загинули унаслідок воєнних дій, втратили годувальника у ході виконання військового завдання тощо.

1.2. Соціальна підтримка та соціальний захист військовослужбовців в умовах сьогодення

В умова сьогодення, періоду війни та впливу її наслідків на життя суспільства держава повинна забезпечити соціальний супровід, соціальний захист, надання соціальних послуг усім категоріям населення, які цього потребують.

Ця вимога зазначена у нормативних документах. Для подальшого нашого ефективного дослідження вважаємо необхідними зробити аналіз означеного питання нормативних документів України.

У законі Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні зазначається, що особи, які постраждали унаслідок російської агресії, війни, за умови оформлення відповідних підтверджуючих документів мають право на фінансову допомогу, захист та забезпечення прав у разі потреби у різних установах [5].

Загалом Конституція України наголошує на забезпеченні прав та свобод населення [21]. Одними із таких прав є свобода, та безпека. На сьогодні це право громадян України незаконно порушує країна-агресор.

Закон «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо статусу осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України», розкриває правовий статус ветеранів війни, особливості його, етапи та процедуру отримання, вимоги до означеної категорії, наголошує на забезпеченні належних умов для діяльності та життя ветеранів війни, сприяє виховання у членів суспільства поважливого та шанобливого ставлення до означеної категорії населення. У документі зазначається, що державна політика України має передбачати цілеспрямовану, системну діяльність органів державної влади щодо забезпечення процесу соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України шляхом надання їм пільг і гарантій соціального захисту відповідно до законодавства [38].

У законі «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю» наголошується на формах і шляхах. Необхідності забезпечення і гарантування прав та підтримки ветеранів війни чи військовослужбовців, які отримали інвалідність внаслідок травмування чи інших впливів війни [10].

У ході дослідження проблеми соціального захисту та соціальної підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій, та їх членів родини ми звернулись до наукових розвідок видатних науковців.

Науковці Р. Гринько, А. Мота, С. Петреченко у дослідженнях характеризують особливості, елементи, етапи, труднощі, переваги соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану [10].

На сьогодні елементами грошового забезпечення військовослужбовців передбачених законами є (рис.1.2).

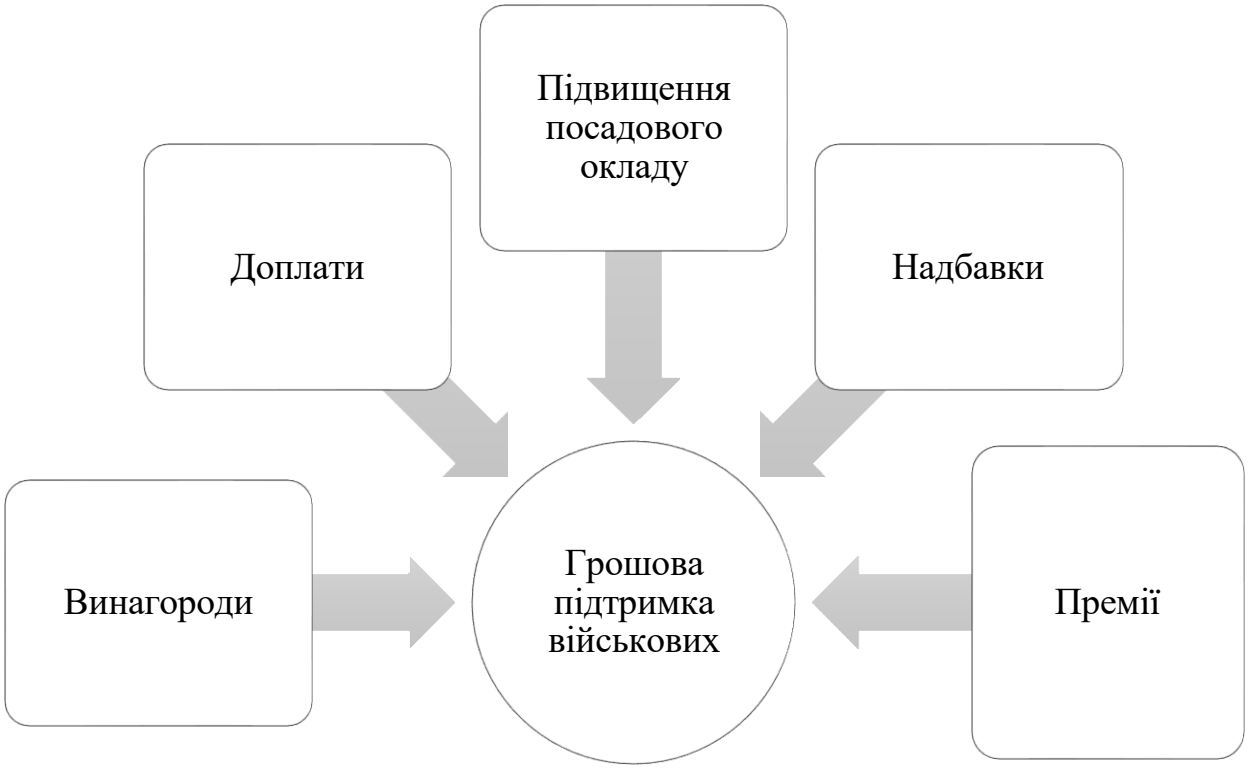

Рисунок 1.2. – Елементи грошового забезпечення військовослужбовців, що передбачені законами.

У науковому дискурсі А. Єни, В. Маслюк, А. Сергієнко розкривається актуальність і організаційні засади медико-психологічної реабілітації учасників

антитерористичної операції, необхідність підтримки цього процесу з боку держави та територіальних громад, громадських організацій. Ми погоджуємось із думкою вчених, що процес реабілітації має бути забезпечений у ході підтримки військовослужбовців та їх сімей [13, с. 5-10].

Вчені А. Лішун А., Н. Сухицька розкривають у своїх наукових працях тенденції сучасного соціального захисту воїнів. Зазначають, що до соціальних виплат та надбавок відносяться:

– пенсійне забезпечення (пенсії за віком, пенсії по інвалідності, пенсії за вислугу років, пільгові пенсії, пенсії по втраті годувальника);

– виплата щорічної разової грошової допомоги до 5 травня, виплата одноразової грошової допомоги у зв'язку з встановленням інвалідності,

– виплата у разі смерті (загибелі) одноразової допомоги в розмірі п'яти прожиткових мінімумів затверджених законом на день смерті (загибелі), у розрахунку на місяць на одну особу;

– державна соціальна допомога, надбавка у розмірі 70 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, підвищення у встановленому законом розмірі [26].

Науковець Д. Микитюк розкриває у наукових розвідках особливості адміністративно-правового статусу учасника бойових дій на Сході України [28]. Ми вважаємо це особливо цінним науковим матеріалом для нашого дослідження, адже за спостереженнями та відгуками військовослужбовців встановити означений статут, пройти необхідні інстанції є непростим, складним процесом. Ми вважаємо що держава має розробити покроковий порадник для осіб які планують встановити означений статус, максимально спростити цей процес з урахуванням фізичного, психічного емоційного стану героїв, які можуть проживати складні періоди життя чи реабілітації.

Аналізуючи літературні джерела, статті законів, наукові публікації українських та закордонних вчених ми дійшли висновку, що необхідним є забезпечення правового та соціального захисту населення категорії військовослужбовців та ветеранів війни, соціального захисту

військовослужбовців, забезпечення процесу соціальної адаптації та реадаптації, стимулювання до отримання нової професії чи вдосконалення вже наявної професії, надання можливості перенавчання та підвищення кваліфікації (рис.1.3).

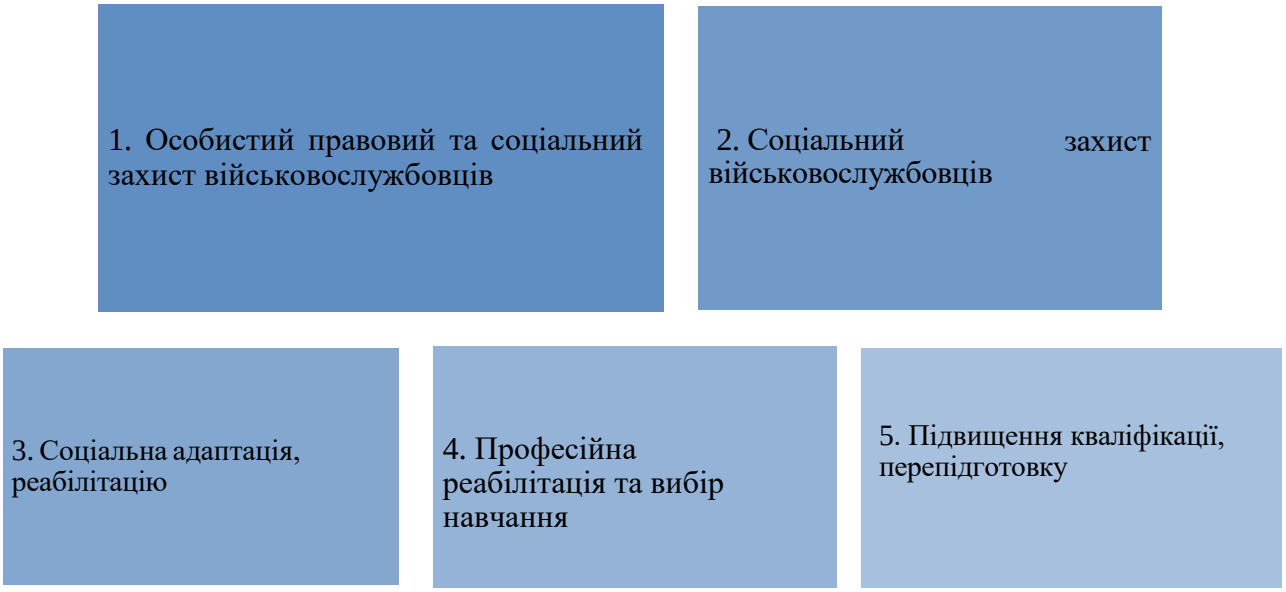

Рисунок 1.3. – Необхідні складові соціального захисту та підтримки військовослужбовців

Відповідно до вище зазначених тез ми наголошуємо на можливості отримання означеного супроводу та захисту військовослужбовцями.

Для прискорення та спрощення процедури оформлення соціального захисту в Україні діє зручна онлайн-платформа е-Ветеран – це система на базі Єдиного державного реєстру ветеранів війни. Мета означеної системи є підвищення рівня соціального захисту ветеранів війни шляхом онлайн контролю за реалізацією їх прав та гарантій. Платформа розкриває особливості надання та можливості оформлення пільг на:

- проїзд;
- навчання;
- комунальні послуги для осіб з інвалідністю, учасників бойових дій, членів сімей, а також про надання статусів учасника бойових дій, особи з

інвалідністю внаслідок війни, учасника війни, члена сім'ї загиблого [26].

У цьому підрозділі нами опрацьовано нормативні документи щодо соціального захисту та підтримки військовослужбовців, їх сімей, ветеранів війни, учасників бойових дій. Наголошено на дослідженнях щодо процесу встановлення статусу ветерана війни та його особливостей.

У наступному підрозділі вважаємо необхідним розкрити сучасні підходи до соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців.

1. 3. Сучасні підходи до адаптації та реадаптації військовослужбовців

Проблема соціальної адаптації та реадаптації розкривається у працях українських та закордонних науковців. У попередніх розділах ми наголошували на актуальності означеної проблеми. Вчені розкривають складові процесу соціальної адаптації (табл1.3) [25]:

Таблиця 1.3. – Складові процесу соціальної адаптації

Складова	Сутність складової соціальної адаптації
Психологічна	Оволодіння системою цінностей (нормами, установками, зразками поведінки), культурою, які існують у цивільному середовищі, з метою виконання наявних у ньому вимог до особистості.
Правова	Освоєння правових норм, які регламентують соціальний, правовий статус особи, звільненої з служби, та членів її сім'ї, визначають їх права, обов'язки, можливості, оволодіння інформацією про державні органи, організації, які можуть допомогти в освоєнні цих норм, реалізації прав і можливостей.
Професійна	Залежно від професії спеціалізоване удосконалення наявних професійних знань, умінь і навичок, оволодіння новими для працевлаштування.

Для подальшого нашого дослідження звернено увагу на визначення підходів адаптації та реадаптації. Цінними для нашої роботи ми визначили проактивні підходи.

Одна із головних ідей проактивних підходів що висвітлюється у програмах підтримки, соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців, головна ідея полягає в тому, що необхідно необхідно реагувати на проблеми військовслужбовців та ветеранів війни, членів родини, на етапі коли вони коли є гострими та актуальними. За даними підходу необхідно запобігати виникненню проблем на ранніх етапах, ще під час реєстрації та проходження служби. Програма із затвердженими Методичними рекомендаціями щодо створення та діяльності ветеранських просторів включає 4 етапи:

1) Оцінювання психологічної придатності з використанням Глобального інструменту оцінювання.

2) Процес реалізації загальних тренінгів з підвищення психологічної стійкості, де військовослужбовці опановують техніки швидкого психологічного та фізичного відновлення свого стану.

3) Проведення групових та індивідуальних тренінгів, які залежать від результатів оцінювання.

4) Підготовка тренерів, соціальних педагогів з психологічної стійкості з середовища самих військових.

Проблему підходів соціальної адаптації розкривають у працях вчені О. Кокун, В. Семиченко, В. Юрченко та ін.

Процес реадаптації зумових виникнення інституційного підходу до соціалізації військовослужбовців та ветеранів війни. Цей підхід базується на засадах положень, де суспільство розглядається як комплекс інститутів [25].

Тут варто зазначити, що у підході важливими є оточення військовослужбовця, його родина, друзі, колеги, та інші люди які можуть впливати на процес адаптації та реадаптації.

Тому вважаємо для подальшого нашого дослідження зазначити фактори впливу на адаптацію та реадаптацію військовослужбовців. (рис.1.4).

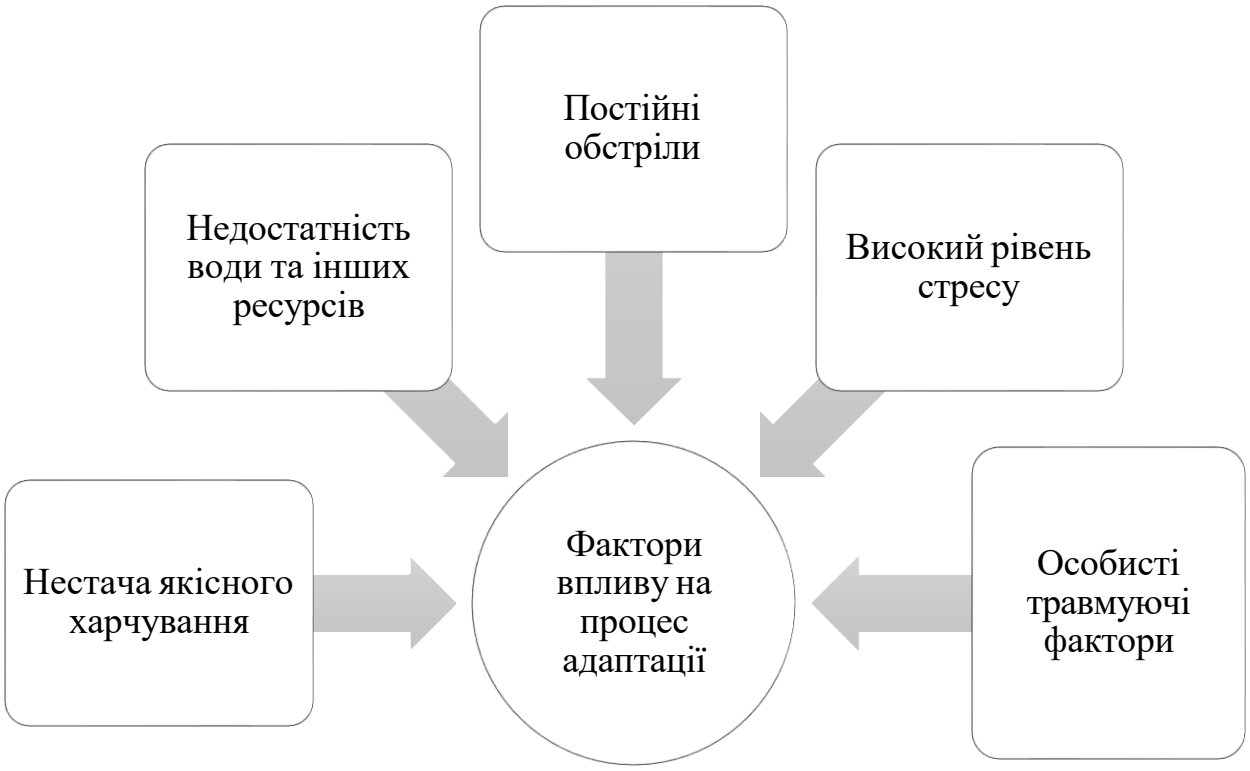

Рисунок 1.4. – Фактори впливу на процес адаптації.

Із цими факторами впливу нажаль військові зустрічаються часто. Нестача якісного харчування, належного одягу та умов служби може спричинити зниження мотивації, апатію, небажання пристосовуватись до умов бойових дій та боротись за життя.

Постійні обстріли зумовлюють виникнення страхів щодо подальших подій. Страху смерті, іноді суіцидальних думок військового про те, щоб цей жах швидше скінчився.

Високий рівень стресу може зумовити і різка зміна дислокації служби військового, отримання нового бойового робочого завдання, співчуття до страждань колег, неприйняття втрат учасників бойових дій, недостатня підтримка та розуміння з боку рідних, зникнення зв’язку з рідними тощо.

Особисті травмуючі фактори можуть бути пов’язані із внутрішнім станом військового які виникли ще до початку служби, або у процесі.

Питання підходів до адаптації та реадаптації вивчено вченими: М. Пановим [33], О. Пожаровою, В. Тарасенко [34], Л. Мульованою [31],

М. Карпяк [51], Т. Колісніченко [52] тощо.

Вивчення соціальної реадаптації, реабілітації висвітлюють науковці: С. Базарний Ю. [2], Г. Дмитренко [12] О Бриндіков [3; 4], В. Вишньовський [6], Л. Вікторової [7], Н. Колеснік [20], В. Лєскова [24].

Для визначення сучасних підходів соціальної адаптації та реадаптації, ми проаналізували програми підтримки військовослужбовців на рівні селищних та міських територіальних громад. Практично всі програми передбачаютьт надання певних соціальних послуг за потреби військових та їх сімей, фінансової підтримки, праввого захисту тощо.

Для нашого подальшого дослідження ми опрацювали програму соціальної підтримки учасників бойових дій, бійців-добровольців, членів їх сімей, а також сімей загиблих (померлих) військовослужбовців, які зареєстровані на території Луцької міської територіальної громади, на 2021-2023 роки (Додаток А).

У паспотрі програми зазначено основні компоненти її реалізації, надалі визначено проблеми, на розв’язання яких спрямована програма. Зміст програми включає перелік категорій які можуть скористатись послугами та допомогою, можливості допомоги і підтримки військовослужбовців та їх сімей (рис 1.5).

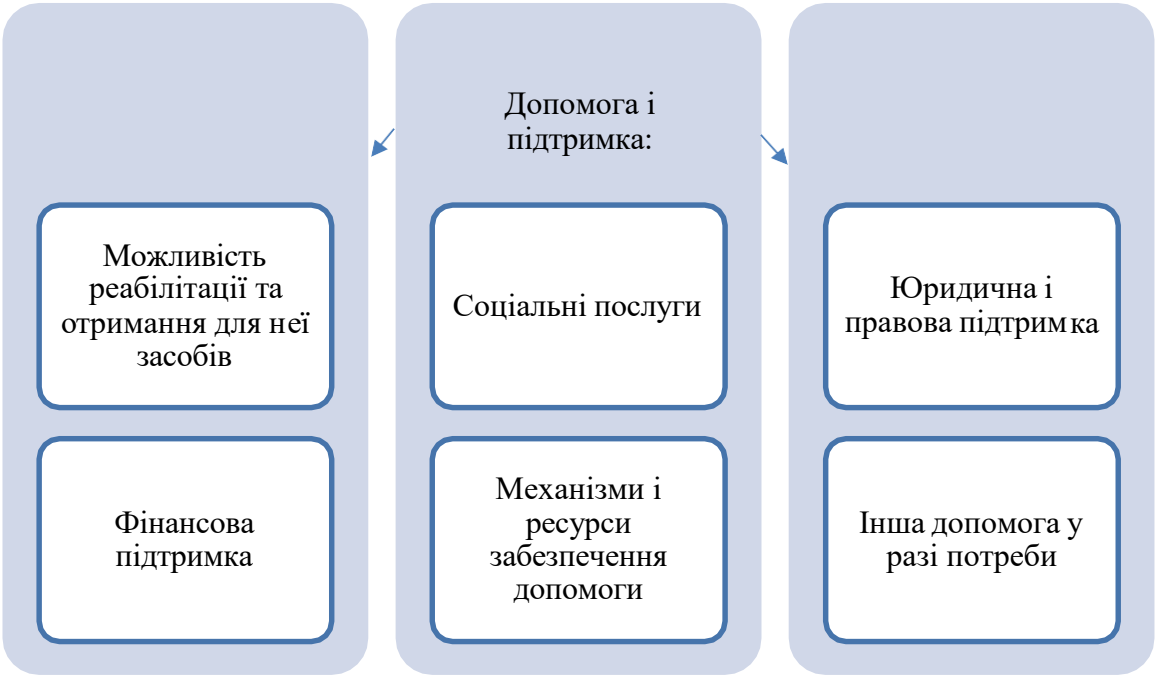

Рисунок 1.5. – Компоненти підтримки і допомоги у програмі.

На основі компонентів і досвіду цієї програми ми доклали зусиль до впровадження своєї програми соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців.

Практично усі опрацьовані нами програми передбачають взаємозв'язок учасників її реалізації рис. 1.6.

Рисунок 1.6. – Учасників забезпечення впровадження програми підтримки військовослужбовців та їх родин.

Отже, у цьому підрозділі спираючись на дослідження вчених, соціально- педагогічну літературу, сучасні дослідження вчених ми виокремили підходи до соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців та їх сімей. Визначено та охарактеризовано фактори впливу на процес соціальної адаптації військовослужбовців. Проаналізовано програму підтримки та допомоги військовим, визначені засади для подальшого дослідження. Отже, у цьому розділі у ході дослідження проблеми адаптації та реадаптації вільсковослужбовців в умовах сьогодення, ми визначили сутність понять «соціальна адаптація», «реадаптація». На основі аналізу наукових джерел нами

визначено структуру цих процесів, особливості соціальної підтримки та захисту військовослужбовців та їх сімей. Охарактеризовано сучасні підходи до процесу соціальної адаптації: проактивний, інституційний.

Перспективою подальших досліджень у наступному розділі є визначення труднощів військовослужбовців, їх потреб та потреб сімей, розроблення моделі соціальної адаптації та реадаптації, особливостей та етапів її впровадження.

.

РОЗДІЛ 2
ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУДНОЩІВ, ПОТРЕБ ВІЙСЬКОВИХ ТА ЇХ СІМЕЙ

2.1. Визначення труднощів та потреб військовослужбовців та їх сімей

Ми проводили констатувальний етап педагогічного дослідження на базі бердянської міської громади. У дослідженні взяли участь військовослужбовці, ветерани війни та члени їх родин.

З урахуванням опрацьованих нами у попередньому розділі досліджень ми зазначаємо, що під час підбору діагностичних методик чи анкет для військовослужбовців необхідно звертати увагу на ознаки стану. Важливі ознаки стану під час заповнення анкети чи запропонованого бланку методики (рис.2.1.).

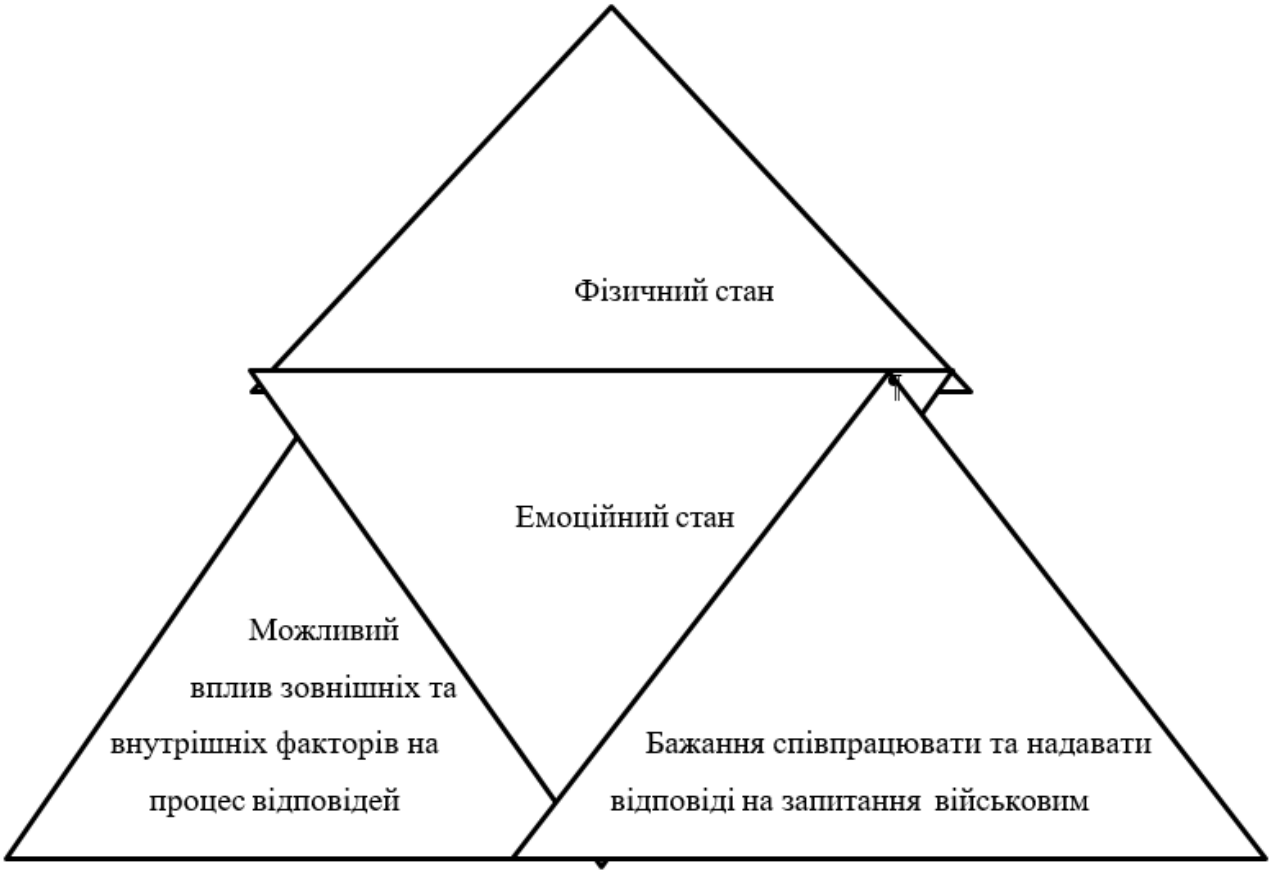

Рисунок 2.1. – Враховані ознаки стану під час заповнення анкети чи запропонованого бланку методики.

О. Колісніченко висвітлює у своїх роботах сучасні підтримки військовослужбовців, зазначає про необхідність співпраці соціальних установ, що спрямована на діагностику стану та потреб військових і їх сімей [15].

Діагностичний етап нашого експерименту спрямований на визначення потреб, труднощів, проблем, рівня соціальної адаптації військовослужбовців, участь взяли 50 осіб.

Ми запропонували учасникам констатувального етапу експерименту, онлайн-анкету для зручності співпраці, також працювали очно із бажаючими учасниками (Додаток В). Ці учасники зазначають, що спілкування наживо є особливо цінним для них, тому що посмішка, підтримка словами є безцінними для військовослужбовців, а також визнання їх внеску у територіальну цілісність та незалежність нашої держави.

На початку проведення опитування необхідно зазначити учасникам, що обрати бажано тільки одну відповідь із запропонованих, або написати свій варіант відповіді. Соціальний педагог який проводить опитування наголошує на тому, що відповіді є анонімними, мають бути правдивими задля правильних підрахунків. За кожним наданим питанням ми підводили підсумки.

Перше питання анкети надає нам можливість простежити гендерний показник її заповнення. Більшість учасників саме чоловіки (військовослужбовці).

За дослідженнями вчених участь у бойових діях та військовій службі за гендерним порівнянням беруть саме чоловіки. Жінки рідше обирають цей шлях, проте науковці наголошують, що професіоналами військової справи може бути і жінка, враховуючи її знання, досвід, бажання захищати країну чи виконувати іншу роботу у процесі бойових дій. Отже, ми бачимо, що цінність незалежності держави, миру українського суспільства.

Друге питання спрямоване на визначення вікової категорії учасників (18-35 років; 36-59 років; 60 та більше років). За результатами цього питання ми визначили що більшість учасників (74%) опитуваних вікової категорії 36-59 років, Надалі (22%) вікової категорії 18-35 років, і лише (4 %) 60 та більше років.

Результати зображено на рис 2.2.

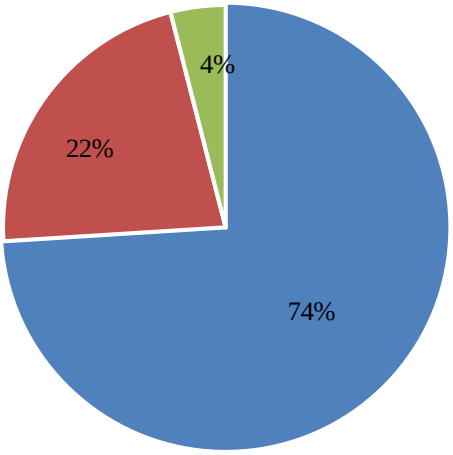

Рисунок 2.2. – Результати дослідження вікової категорії учасників.

Наступне третє питання спрямоване на визначення категорій осіб, до якої відносить себе учасник констатувального етапу експерименту ветеран війни, (учасник бойових дій, особа з інвалідністю внаслідок війни, учасник війни), член сім'ї ветерана війни, член сім'ї загиблого (померлого), зниклого безвісти, полоненого Захисника/Захисниці. За результатами цього питання визначено, що у експерименті взяли участь (74%) члени родин військових чи загиблих, (22%) учасники військової служби чи бойових дій (4 %) ветерани війни (рис 2.3).

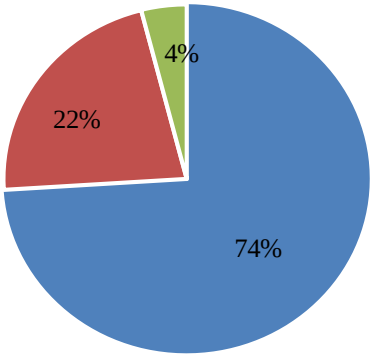

Рисунок 2.3. – Результати щодо категорій експерименту.

На нашу думку більшість членів міської громади що мають відношення до питань військової служби могли взяти участь в анкетуванні, але деякі з них перебувають на бойових діях чи інших завданнях.

Наступне питання спрямоване на визначення потреб у наданні послуг з реабілітації учасникам. У цьому питанні рекомендовано обрати стільки варіантів, скільки учасник вважає за потрібне, адже перелік затребуваних послуг може бути як невеликий, так і об'ємний. Результати за цим питанням означеного (рис.2.4).

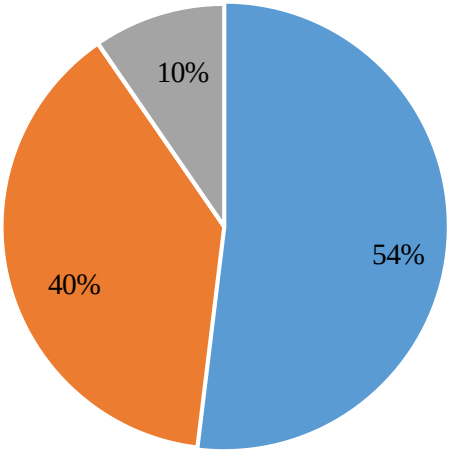

Рисунок 2.4. – Результати питання у потребі різних видів реабілітації учасників.

Як бачимо, за результатами цього питання 54% відсотки учасників фізкультурно-спортивної реабілітації, 40% одержання різних засобів реабілітації, 10% потребують послуг реабілітації з питання протезування кінцівок чи інших частин тіла.

Ці показники вражають кількістю потреб учасників констатувального етапу експерименту, за яким ми бачимо що допомога необхідна, реабілітація членам громади.

Наступне питання спрямоване на визначення потреби учасників у отриманні юридичної допомоги з різних питань (рис 2.5).

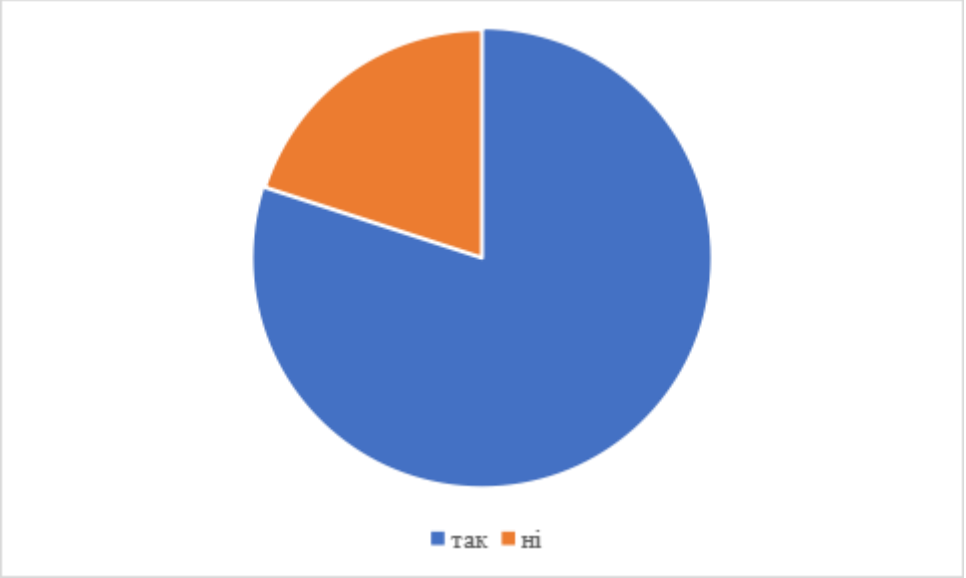

Рисунок 2.5. – Потреба учасників у наданні юридичної допомоги (результати анкети).

Як зображено на діаграмі 80% учасників потребують юридичної допомоги з різних питань, 20% не потребують означеної допомоги. З огляду на ці результати, можемо свідчити що є висока необхідністю у юридичному консультуванні, а саме безкоштовної такої послуги для категорій які мають питання чи проблеми, що стосуються військової служби, зникнення рідної людини, інформації її перебування в полоні, права військовослужбовців, спадщини після військового чи порядку отримання виплат у разі загибелі героя та інші необхідні обговоренню питання.

Шосте питання спрямоване на визначення відсотка учасників які потребують психологічної підтримки. На сьогодні вплив війни надає відбиток на стресостійкості, та життєстійкості суспільства нашої країни. Особливої уваги та психологічної підтримки і допомоги потребують незахищені категорії населення. У період війни, люди нашої держави поставили деякі своє життя «на паузу», переставали радіти звичним речам, втратили ресурси для самовідновлення, переживають страх під час обстрілів чи вимушених переїздів та інших подій у воєнний період. Простежуються випадки суїцидальних думок та спроб людей, які потрапили у складну життєву ситуацію чи втратили близьку людину на фронті, зазнали фізичних та психічних травм у ході обстрілів чи

бойових дій. Не кожна людина розуміє що їй дійсно потрібна психологічна допомога, проте за останні два роки психологи зазначають що суспільство усвідомлює, що є нормальний, загальноприйнятим явищем якщо особистість звернеться за психологічною допомогою.

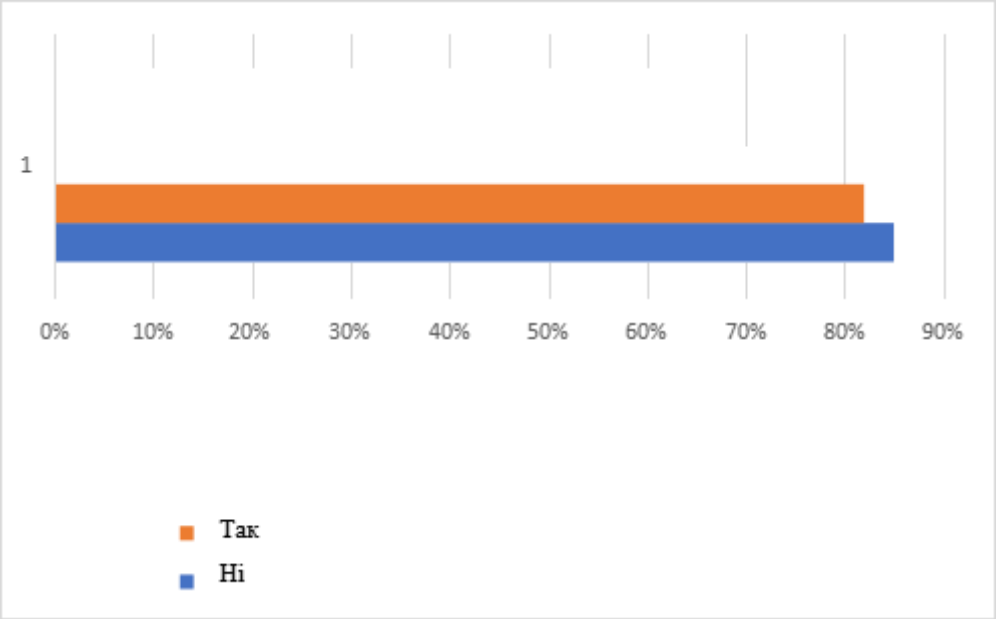

Рисунок 2.6. – Чи потребують учасники психологічної допомоги?

За наведеними результатами, можна зазначити, що члени громади, які взяли участь у анкетуванні розуміють необхідність допомоги 82% учасників, але більшість 86% відмовляються від неї. Саме тому робота громади має бути спрямована на донесення до учасників щодо контактів, ресурсів, центрів надання психологічної допомоги, у тому числі безкоштовної, запровадження проведення різних семінарів та тренінгів та вдосконалення емоційного стану, тощо.

Сьоме запитання спрямоване на визначення потреби учасників у отриманні базових соціальних послуг:

- консультування;
- соціальної адаптації;
- соціального супроводу у складних життєвих обставинах;
- екстреного втручання;
- соціальної інтеграції,
- соціально-психологічної реабілітації.

Результати за означеним питанням зображено на рис.2.7.

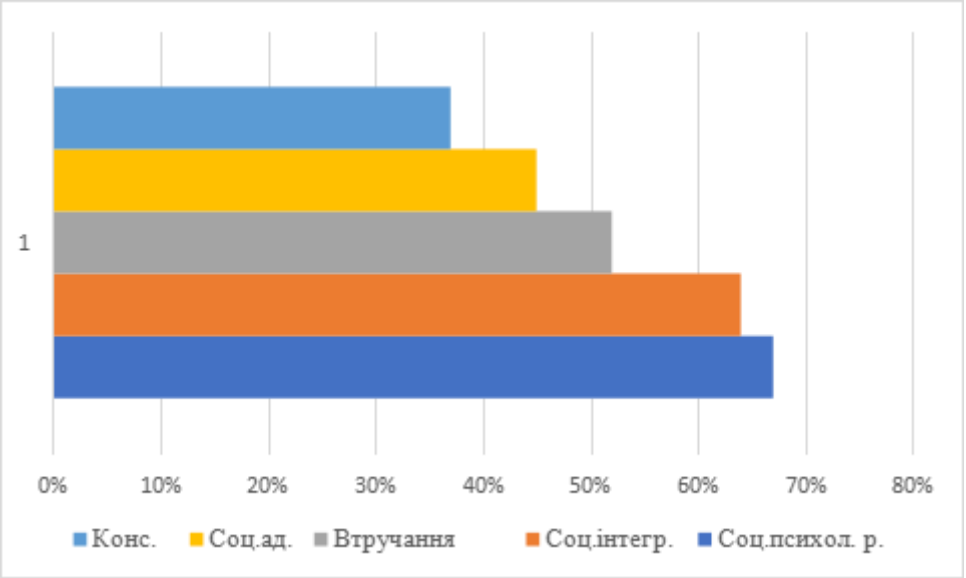

Рисунок 2.7. – Результати опитування щодо потреби учасників у соціальних послугах.

За результатами діаграми, можемо зазначити що 38% потребують надання консультування з різних питань, 42% потребують допомоги у соціальній адаптації, 50% потребують екстренного втручання у різних ситуаціях, 62% потребують допомоги у соціальній інтеграції, 65% потребують соціально-психологічної реабілітації. За цими показниками можемо дійти висновку що потреби у соціальних послугах населення громади зростають з урахуванням умов сьогодення, саме тому громада, міська влада, держава має забезпечити усім вільний доступ та інформацію про можливість отримання цих послуг.

Наступне запитання спрямоване на визначення відсотка та кількості потреб учасників констатуваального етапу експерименту щодо необхідності отримання освітніх послуг:

- професійної (професійно-технічнічної) або фахової передвищої освіти);
- вищої освіти;
- курсів, тренінгів, семінарів.

За означеним питанням результати наведені на рис 2.8.

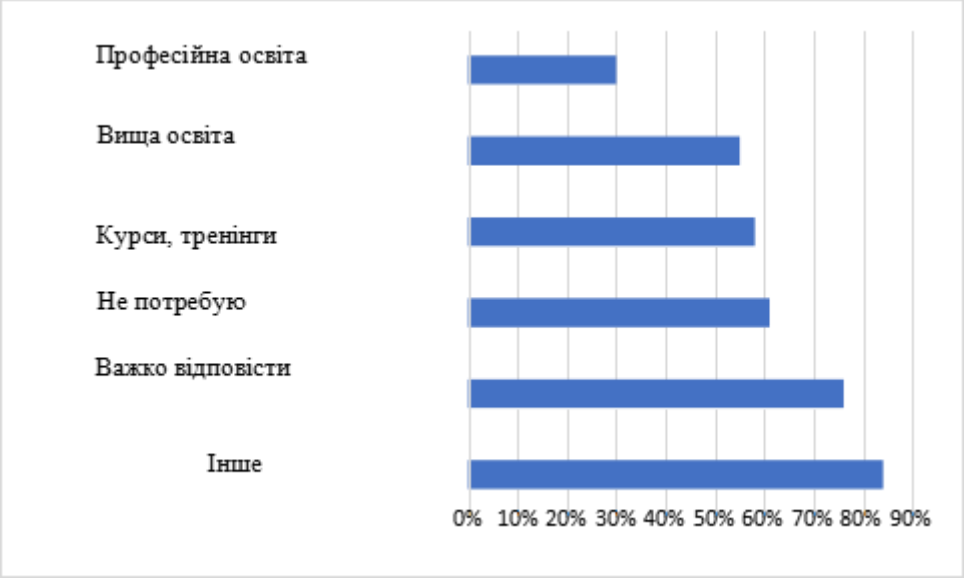

Рисунок 2.8. – Потреби учасників бойових дій, військовослужбовців, членів їх родини у освітніх послугах.

За наведеними результатами можемо зазначити, що більшість учасників вже мають вищу освіту, можливо саме тому не зацікавлені у подальшому її отриманні. Проте 30% опитуваних зацікавлені в отриманні професійної освіти. Більшість перевагу у відповідях учасники надали курсам і тренінгам, адже у сучасному розвитку цифрових технологій, соціальних мереж та інших сфер з'являються нові професії. Суспільство усвідомлює необхідність навчатись, перенавчатись, а швидким ресурсом для цього є тренінги та курси. Деякі учасники не визначились з освітніми потребами, можливо тому, що їм вже довелось змінити сферу діяльності у період війни, або вони змогли себе реалізувати у цікавому напрямі. У блоці «інше» учасники зазначали потреби у онлайн-консультаціях щодо медичної допомоги, посібників чи курсів, семінарів щодо дій у разі обстрілу чи можливості вибратись із завалів. Відповідно учасники орієнтуються на сучасний світ, його умови, свої запити.

Наступне питання спрямоване на визначення потреб учасників у сфері зайнятості:

- пошуку роботи;
- підвищення кваліфікації за наявною професією або перенавчання за іншою професією/спеціальністю;

- започаткування власної справи.

У процесі адаптації після військової служби чи певних травм, коли людина вже не може повернутись до військової діяльності постає питання, чим займатись у житті надалі, заробляти кошти, розвиватись у професійній діяльності.

На це питання меншість учасників зацікавлена у пошуку роботи, можливо вони мають місце роботи, де воно зберігається до кінця строку служби військового, або військовослужбовець перебуває на тривалому лікуванні. У підвищенні кваліфікації зацікавлені 42% учасників. Необхідним для себе початок власної справи зазначили 45% учасників. Не мають потреби у сфері зайнятості 58% респондентів. І нарешті не визначились у потребі сфери працевлаштування 72% учасників. Така тенденція зумовлена тим, що кожен респондент враховуючи свою попередню діяльність на місце працевлаштуванні визначається чи продовжувати працювати, чи перенавчатись та опановувати іншу сферу. Результати потреб учасників у сфері зайнятості відображені на рис 2.9.

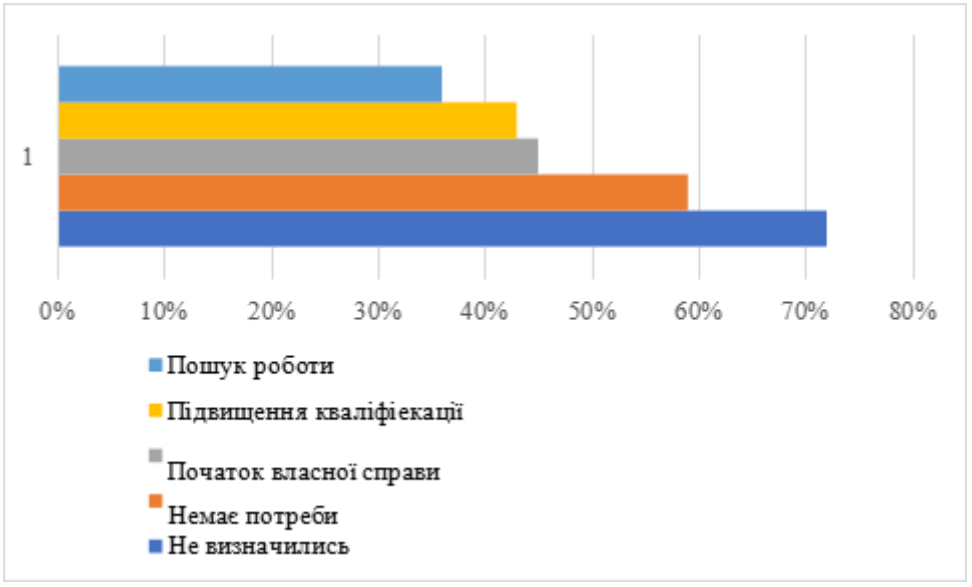

Рисунок 2.9. – Результати опитування щодо потреб учасників у сфері зайнятості.

Наступне питання спрямоване на визначення рівня потреб учасників у сфері житлово-комунального господарства:

- забезпечення житлом;

- виділення земельної ділянки;
- пільг на оплату комунальних послуг;
- ремонту чи відновлення житла.

За результатами опитування означеного питання ми визначили що 10% учасників потребують житла, можливо у результаті його втрати, знищення або не наявності. Нажаль по всій країні зараз існує проблема забезпечення житлом українців. Окуповані території наразі недоступні, суспільство не розуміє чи зможе повернути і коли своє майно. 15% учасників потребують земельної ділянки для того щоб побудувати своє житло чи інших потреб, 25% респондентів потребують комунальних послуг, 70% учасників потребують відновлення житла. Оскільки воно постраждало у наслідках та процесі воєнних дій, обстрілів країни-ворога. 75% учасників вважають що не мають означених потреб (рис. 2.10).

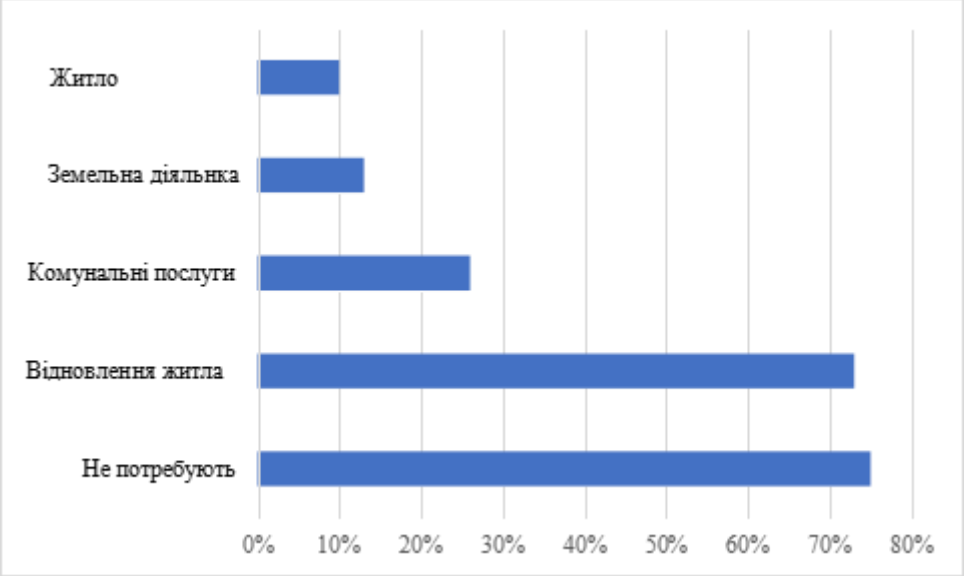

Рисунок 2. 10. – Джерела соціальної підтримки.

Рівень потреби послуг у сфері фінансів допомогло визначити наступне питання. На сьогодні однією із проблем є фінансове становище військових та їх сімей. Хоч територіальні громади намагаються залучати усі ресурси фінансування щодо можливої допомоги. Простежується тенденція її нестачі. Це питання є одним із актуальних, яке виникає при адаптації та реадаптації військових, адже часто реабілітація потребує чималих коштів. Саме тому завжди

варто включати це питання у анкетування та проєкти.

За означеним критерієм результати наведені рис. 2.11.

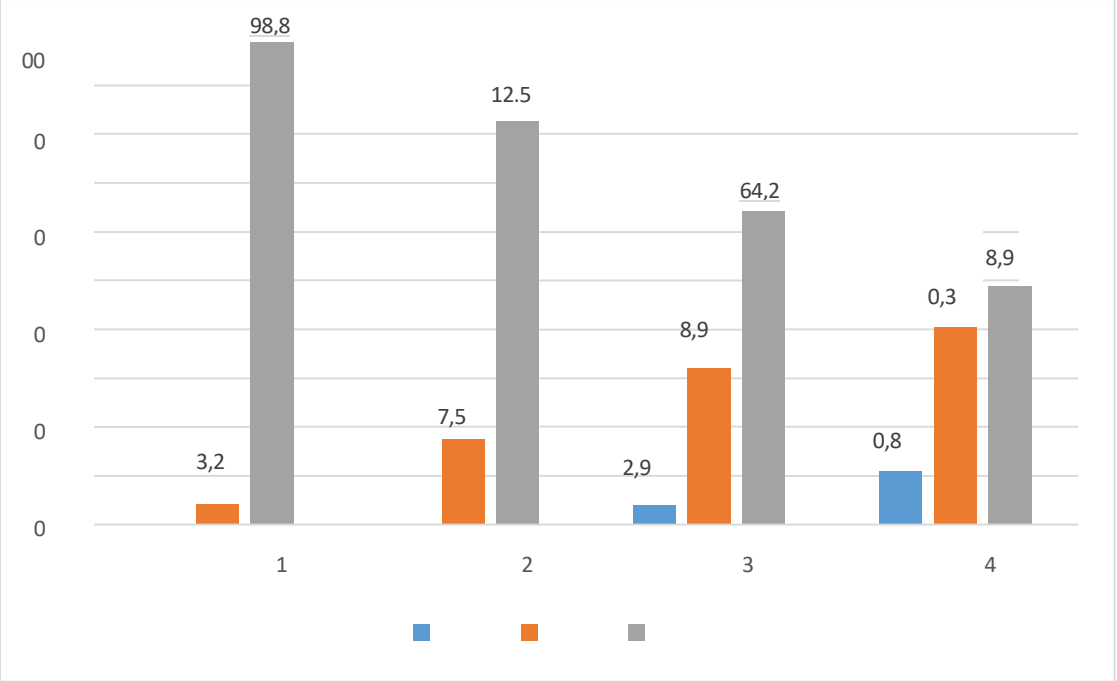

Рисунок 2.11. – Результати потреб учасників у сфері фінансів.

Це питання допомогло нам визначили динаміку відсотків учасників у потребах:

- пільгового кредитування на житло;
- пільгового кредитування ветеранського бізнесу;
- податкових пільг для ветеранського бізнесу.

У фінальному етапі опитування ми дякуємо нашим респондентам за достовірні, чесні відповіді, участь в анкетуванні.

За наведеним питанням можемо дійти висновку, що більшості категорії означених у нашому дослідженні осіб мають труднощі із фінансами, тому територіальна громада та держава мають підтримати населення.

Отже, за результатами констатувального етапу експерименту можна зробити висновок що військовослужбовці, ветерани війни, учасники АТО потребують різні види соціальних послуг. Саме забезпечення їх означеною підтримкою можна передбачати успішний процес їх адаптації та реадаптації.

Рівень потреб зростає з кожним днем війни, адже воєнний стан надає

відбитки на рівні життя населення, їх працевлаштуванні, задоволеності життям та плануванні подальшого майбутнього. Для того щоб забезпечити гідний рівень соціальної адаптації та реадаптації вважаємо необхідним розробити модель означеного процесу у громаді.

2.2. Модель соціальної реадаптації військовослужбовців у громаді

У ході аналізу літературних джерел з проблематики соціалізації та ресоціалізації військовослужбовців ми зазначаємо важливі наукові розвідки для роботи Д. Микитюк [28], О. Стрельнікової [47], О. Моркляник, О. Паляниці [30], О. Кухарчук [23], які розкривають особливості означеного процесу, пропонують варіанти моделі роботи із військовослужбовцями.

З огляду на вище зазначене надалі постає завдання розробити модель соціальної реадаптації військовослужбовців у громаді.

Організовуючи означену роботу ми дотримуватись таких принципів розроблення:

– принцип доступності (передбачає надання послуг зазначених у моделі для всіх категорій населення, особливо військових, ветераній війни та їх родин);

– визначення і врахування запитів та потреб військовослужбовців (обов'язковий етап попередньої діагностики труднощів та потреб військових);

– систематичності та узгодженості (робота впровадження та розробки моделі повинна мати послідовні етапи, грунтуватись та спиратись на сучасні наукові дослідження та літературні джерела) [19].

При розробці моделі необхідно враховувати фактори ризику її реалізації та впровадження, перспективи, можливі труднощі, недоліки та переваги серед діяльності інших міських територіальних громад.

На нашу думку при розробці моделі необхідно враховувати думку усіх членів громади, задля того щоб модель була системною, комплексною, цілісною,

багатогранною, передбачала та забезпечувала успішний результат її діяльності.

Означені суб'єкти врахування при розробці моделі у діяльності громади представлено на (рис. 2.12).

Рисунок 2.12. – Суб'єкти врахування при розробці моделі у діяльності Громади.

Визначена нами модель включає наступні периферійні елементи:

– громадські організації ветеранів та волонтерів;
– обласні відділи департаментів Міністерства ветеранів України;
– медичні установи (госпіталі);
– центри зайнятості;
– центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
– територіальні центри соціального обслуговування.

Ці елементи сприятимуть забезпечення успішної реалізації моделі соціальної реадаптації у громаді. Не менш важливими є етапи впровадження моделі:

– науково-дослідний;
– інформаційний;
– соціальної та професійної реадаптації;

– реабілітаційно-профілактичний.

Означені етапи мають елементи, які забезпечують ефективний процес допомоги та супроводу військовослужбовців.

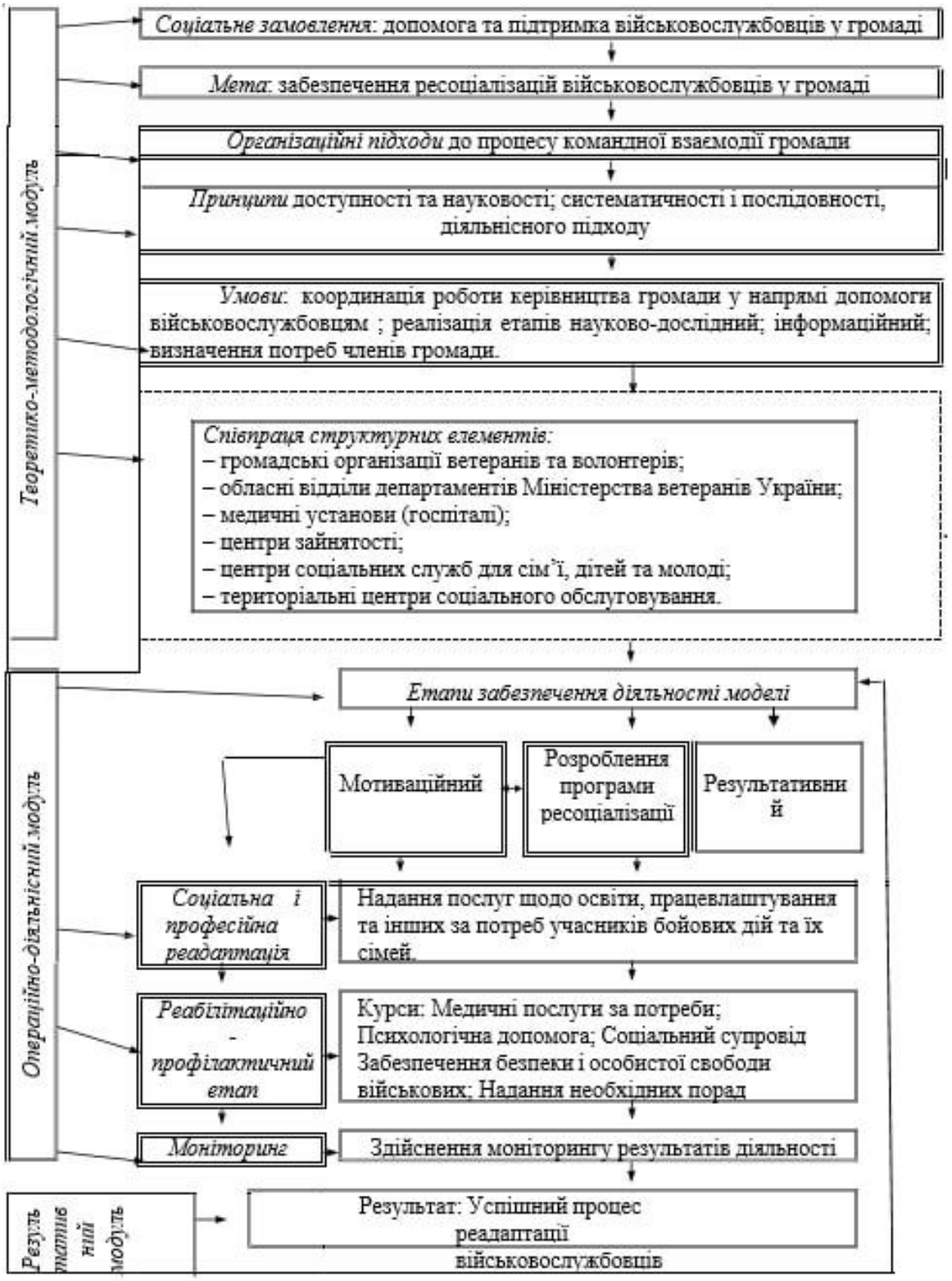

Рисунок 2.13. – Модель ресоціалізації військовослужбовців у громадах.

Реалізація означеної моделі передбачає співпрацю усіх учасників означеного процесу, систематичну роботу заплановану роботу. У ході розробки моделі визначена необхідність формування програми підтримки військовослужбовців на рівні громади (Додаток Б).

Програма спрямована на розробку та планування заходів щодо підтримки, соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців, учасників бойових дій та їх сімей. Програма розрахована на три роки і включає також і фінансову підтримку означених категорій на рівні громади, держави. Вона передбачає організацію дозвілля військових, психологічну допомогу за потреби, юридичні консультації,

надання необхідних ресурсів для фізичної та психологічної реабілітації тощо.

З урахуванням діяльності щодо впровадження програми пропонуємо військовослужбовцям та їх членам родини три кроки до зв’язку з громадою у разі потреби (рис 2.14).

Рисунок 2.14. – Кроки до зв’язку з громадою.

Ці кроки ми плануємо розповсюдити у засобах масової інформації

громади, представляти на різноманітних зборах, святах, заходах. Плануємо доносити інформацію до означених категорій нашого дослідження через різні форми та методи (рис 2.15).

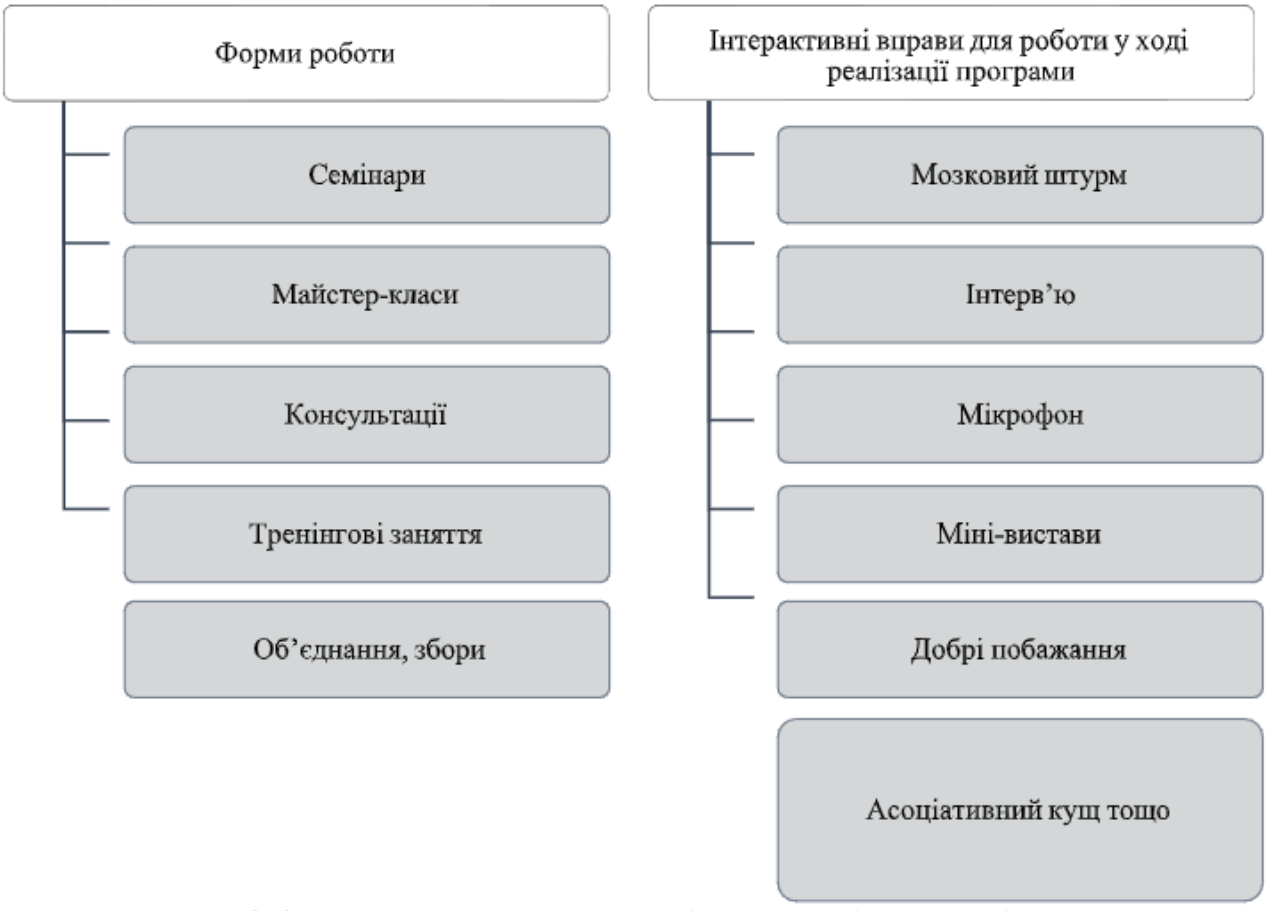

Рисунок 2.15. – Форми та методи інформаційної та іншої взаємодії з військовослужбовцями та їх сім'ями.

На нашу думку саме живе спілкування, залучення до командної взаємодії та взаємодопомоги між військовослужбовцями ми досягли успішного результату у процесі реадаптації. У результаті впровадження програми військовослужбовці отримують необхідне:

– консультування;
– соціальної адаптації;
– соціального супроводу у складних життєвих обставинах;
– екстреного втручання;
– соціальної інтеграції,

– соціально-психологічної реабілітації;

– професійну (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти); вищу освіту;

– курсів, тренінгів, семінарів;

– пошуку роботи;

– підвищення кваліфікації за наявною професією або перенавчання за іншою професією/спеціальністю;

– започаткування власної справи;

– забезпечення житлом;

– виділення земельної ділянки;

– пільг на оплату комунальних послуг;

– ремонту чи відновлення житла;

– пільгового кредитування на житло;

– пільгового кредитування ветеранського бізнесу;

– податкових пільг для ветеранського бізнесу.

Програма у результаті передбачає вирішення проблем військовослужбовців та ветеранів війни (рис. 2. 16).

Рисунок 2.16. – Вирішення проблем військовослужбовців.

Для ефективної співпраці із військовослужбовцями, забезпечення їх повернення до цивільного життя, працевлаштування, фізичного і емоційного відновлення нами представлено поради до взаємодії з означеними категоріями, які можуть використовуватись на рівні селищних, міських громад, громадської організацій, соціальних установ та інституцій, соціальними педагогами та соціальними робітниками (Додаток Г).

Отже, у цьому підрозділі ми окреслили необхідність розроблення моделі соціальної реадаптації військовослужбовців у громаді, описано процес та принципи розробки та реалізації моделі, визначено етапи її впровадження, визначено її структурні елементи, компоненти. Доведено необхідність розробки програми соціальної реадаптації військовослужбовців, представлено її опис та перспективи попереднього результату її реалізації. Запропоновано кроки до звернення військовослужбовців у разі потреби до громади.

2.3. Аналіз результатів дослідження

У ході педагогічного експерименту нами проведено констатувальний етап у підрозділі 2.1., у результаті якого ми отримали дані про відсотки та рівні потреб військовослужбовців, ветеранів війни та їх сімей, надалі з урахуванням досвіду науковців, видатних вчених ми визначили необхідність розробки моделі соціальної реабілітації військовослужбовців. Надалі ми включили у модель вже наявну і затверджену програму соціальної підтримки військовослужбовців на базі бердянської міської громади. Ми аналізували етапи впровадження моделі, переваги та недоліки її, перспективи доповнення моделі та оновлення програми. Вважаємо необхідними для подальшого нашого дослідження вважаємо необхідними представити результати повторного моніторингу, діагностики потреб та соціальної адаптації військовослужбовців, ветеранів війни та їх родин. Для цього етапу ми використали анкети, (додаток В). За допомогою означених анкет ми змогли здійснити аналіз потреб військовослужбовців у

результаті формувального етапу експерименту.

Таблиця 2.1. – Труднощі військових за результатами повторного опитування

Вид	Показники
Труднощі військової служби	1. Можлива відсутність забезпечення особистої свободи у військовослужбовців. 2. Необхідність підкорятися, виконувати накази керівництва. 3. Простежуються нестатутні взаємовідносини. 4. Надання великої кількості нарядів. 5. Надання великої кількості бойових робіт. 6. Простежується та відбуваються факти несправедливості з боку керівництва. 7. Сумне почуття відчуженості від рідних і близьких 8. Іноді втома від постійного перебування в колективі, на бойових завданнях, емоційне виснаження. 9. Відсутність забезпеченого відпочинку та сну відпочинку 10. Насиченість військового життя завданнями 11. Різниця в умовах роботи різних військовослужбовців
Причини виснаження та виникнення думок самовільного залишення служби	1. Відсутність особистої свободи на службі 2. Необхідність підкорятися, нестатутні взаємовідносини, надмірна кількість нарядів, надмірно велика чисельність робіт, факти несправедливості з боку керівництва. 3. Почуття відірваності від рідних і близьких 4. Втома від постійного перебування в колективі 5. Відсутність відпочинку 6. Стрес

Продовження таблиці 2.1.

	7. Стан власного здоров’я. 8. Хвороба чи втрата близької людини. 9. Інші сімейні обставини.

У ході дослідження змінювалась динаміка потреб військовослужбовців та ветеранів війни, їх сімей на етапах впровадження моделі та реалізації програми підтримки означених категорій, представляємо наступні результати (рис.2.17).

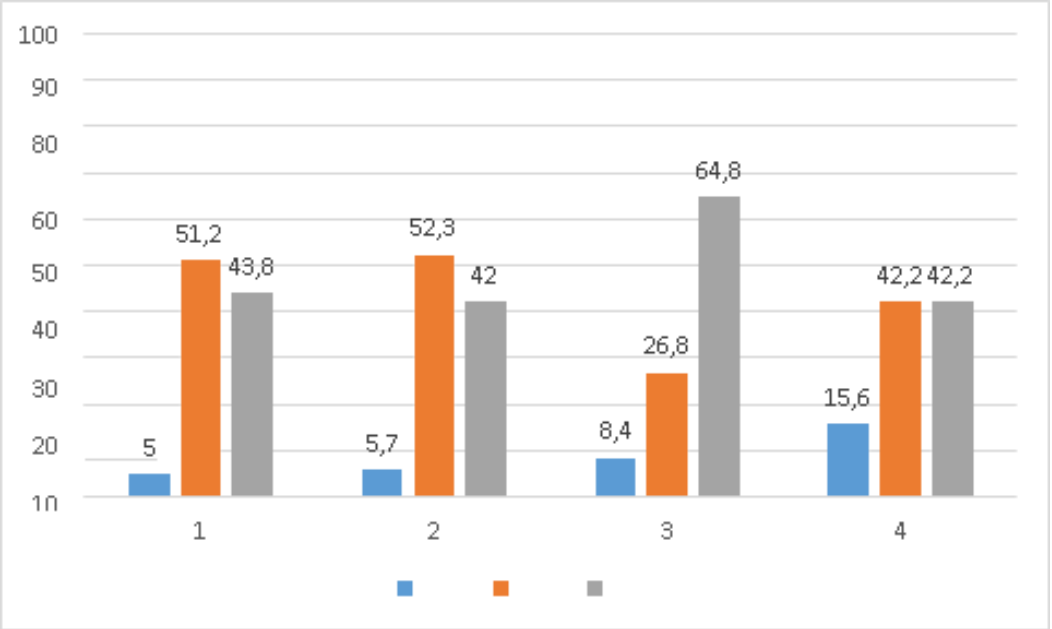

Рисунок 2.17. – Динаміка потреб військовослужбовців, учасників бойових дій та їх родин.

На діаграмі відзначено сірим кольором відсоток збільшення потреб. Помаранчевим кольором ми відзначили відсоток військовослужбовців які змінювали свою думку у ході реалізації моделі. Блакитним кольором діаграми представлений ми представили найнижчі відсоткові показники потреб у ході дослідження.

У результаті проведення анкетування та опитування, ми отримали результати задоволеності деяких потреб військовослужбовців на різних сферах їх діяльності (рис.2.18).

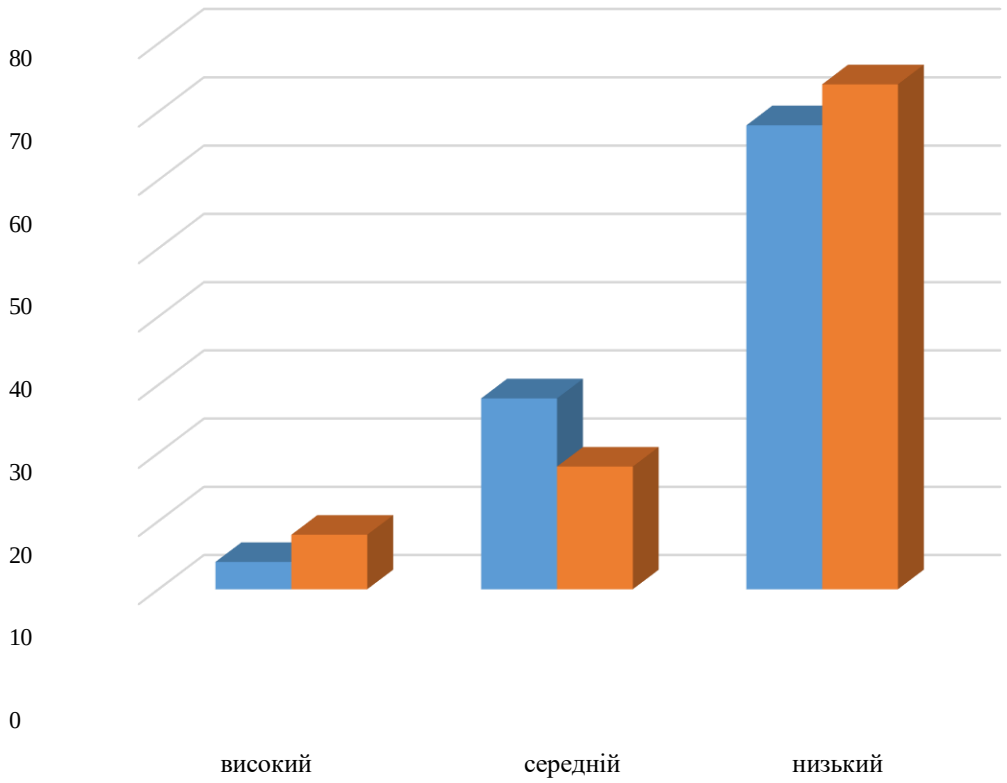

Рисунок 2.18. – Результати виправдання потреб військовослужбовців.

Можемо стверджувати що після впровадження моделі та реалізації програми військовослужбовці та їх родини мали можливість отримати необхідну допомогу, вирішити фінансові та реабілітаційні проблеми, питання із житлом, працевлаштуванням, оформленням довідок та документів.

Заданими дослідження усвідомленість щодо необхідності отримання психологічної допомоги виявили більша кількість респондентів, що пов’язано з успішним інформаційним етапом впровадження моделі. Респонденти зазначають, що отримали знання щодо спілкування із військовослужбовцями, їх підтримки, правильного реагування на різні стани та емоції, ці знання вони отримали у ході тренінгів, організованих громадою заходів, благодійних акцій, семінарів, «цукерень спілкування», майстер-класів тощо.

Ці різні форми надають усвідомлення означеним категоріям небайдужості до них громади, членів суспільства, та іншим важливих для них осіб. Таким чином людина не почувається самотньою, а відчуває впевненість, мотиви до подальшої діяльності та швидкого відновлення.

Отже, у цьому підрозділі представлено аналіз результатів дослідження за даними останнього етапу педагогічного експерименту. Нами визначено, що військовослужбовці та їх родини стали почувати себе більш впевненими та захищеними у процесі надання їм можливості отримання різних соціальних послуг.

Подальшими перспективами наших наукових досліджень у напрямі проблеми реадаптації військовослужбовців є детальна характеристика умов означеного процесу, пошук шляхів та ресурсів подолання труднощів військових.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження нами визначено та доведено актуальність проблеми соціальної реадаптації військовослужбовців.

У ході дослідження було здійснено всебічний аналіз проблеми соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців, визначено сучасні підходи до соціальної підтримки та захисту цієї категорії населення, а також проведено емпіричне дослідження потреб учасників бойових дій та їхніх сімей у соціальних послугах. Отримані результати дозволили розробити модель соціальної реадаптації військовослужбовців на рівні громади.

Теоретичний аналіз засвідчив, що соціальна реадаптація військовослужбовців є складним процесом, який включає психологічну, соціально-економічну та правову підтримку. Основні поняття «адаптація» та «реадаптація» розглянуто в контексті соціальної інтеграції ветеранів, що підтвердило актуальність дослідження.

Аналіз сучасних підходів до соціальної підтримки військовослужбовців виявив, що в Україні існують численні ініціативи, спрямовані на їх реадаптацію, проте вони потребують удосконалення та розширення на рівні місцевих громад. Було визначено, що ефективна соціальна підтримка має базуватися на комплексному підході, який включає психологічну допомогу, професійну перепідготовку, правову підтримку та соціальне забезпечення.

Емпіричне дослідження дозволило ідентифікувати основні труднощі, з якими стикаються ветерани та їхні родини під час реадаптації. До них належать проблеми з працевлаштуванням, психологічні труднощі, соціальна ізоляція, відсутність доступу до якісних медичних та соціальних послуг. Аналіз отриманих даних показав необхідність розширення спектру соціальних послуг та підвищення рівня їх доступності.

Розроблена модель соціальної реадаптації військовослужбовців у громаді передбачає інтеграцію декількох рівнів підтримки, включаючи державні та

недержавні програми, місцеві ініціативи, громадські об'єднання та волонтерський рух. Запропонована модель може слугувати основою для формування ефективної системи соціальної допомоги військовим та їхнім сім'ям.

Таким чином, результати дослідження підтвердили висунуту гіпотезу щодо важливості комплексного підходу до соціальної реадаптації військовослужбовців, що включає різні форми підтримки на рівні громади. Впровадження запропонованих механізмів сприятиме успішній адаптації та інтеграції ветеранів у мирне життя, підвищуючи їхню соціальну захищеність та добробут.

У ході дослідження було здійснено всебічний аналіз проблеми соціальної адаптації та реадаптації військовослужбовців, визначено сучасні підходи до соціальної підтримки та захисту цієї категорії населення, а також проведено емпіричне дослідження потреб учасників бойових дій та їхніх сімей у соціальних послугах. Отримані результати дозволили розробити модель соціальної реадаптації військовослужбовців на рівні громади.

Теоретичний аналіз засвідчив, що соціальна реадаптація військовослужбовців є складним процесом, який включає психологічну, соціально-економічну та правову підтримку. Основні поняття «адаптація» та «реадаптація» розглянуто в контексті соціальної інтеграції ветеранів, що підтвердило актуальність дослідження.

Аналіз сучасних підходів до соціальної підтримки військовослужбовців виявив, що в Україні існують численні ініціативи, спрямовані на їх реадаптацію, проте вони потребують удосконалення та розширення на рівні місцевих громад. Було визначено, що ефективна соціальна підтримка має базуватися на комплексному підході, який включає психологічну допомогу, професійну перепідготовку, правову підтримку та соціальне забезпечення.

Емпіричне дослідження дозволило ідентифікувати основні труднощі, з якими стикаються ветерани та їхні родини під час реадаптації. До них належать проблеми з працевлаштуванням, психологічні труднощі, соціальна ізоляція,

відсутність доступу до якісних медичних та соціальних послуг. Аналіз отриманих даних показав необхідність розширення спектру соціальних послуг та підвищення рівня їх доступності.

Розроблена модель соціальної реадаптації військовослужбовців у громаді передбачає інтеграцію декількох рівнів підтримки, включаючи державні та недержавні програми, місцеві ініціативи, громадські об'єднання та волонтерський рух. Запропонована модель може слугувати основою для формування ефективної системи соціальної допомоги військовим та їхнім сім'ям.

Таким чином, результати дослідження підтвердили висунуту гіпотезу щодо важливості комплексного підходу до соціальної реадаптації військовослужбовців, що включає різні форми підтримки на рівні громади. Впровадження запропонованих механізмів сприятиме успішній адаптації та інтеграції ветеранів у мирне життя, підвищуючи їхню соціальну захищеність та добробут.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України. *Міністерство у справах ветеранів України.* 2022. URL: https://data.mva.gov.ua/ (дата звернення 08.06.2024).

2. Базарний С. В. Соціальна реабілітація військовослужбовців. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету.* 2020. Вип. 32. С. 152-157.

3. Бриндіков Ю. Л. Зарубіжний досвід реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. 78 (2). С. 195-200. URL: http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_78/part_2/39.pdf. (дата звернення 08.06.2024).

4. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.05. Тернопіль, 2019. 559 с. URL: https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/d-58-053-03/Dis_Bryndikov.pdf (дата звернення 08.05.2024).

5. Ветеранський фонд – конкурси/оголошення. *Міністерство у справах ветеранів України.* 2023. URL: https://mva.gov.ua/ua/veteranskij-fond/konkursiogoloshennya (дата звернення 08.05.2024).

6. Вишньовський В. Соціально-психологічна реадаптація учасників бойових дій. *Матеріали І Міжнародної наукової конференції «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки»* (до 35 роковин аварії на Чорнобильській АЕС) 22–23 квітня 2021 р. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35130/2/MCTD_2021_Vyshnevsky_V-Socio_psychological_readaptation_21-23.pdf (дата звернення 10.06.2024).

7. Вікторова Л. В., Чулкова К. О. Соціально-педагогічна реабілітація військовослужбовців-учасників збройних конфліктів : загальнонауковий аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Соціальна робота. Соціальна педагогіка.* 2019. Вип. 26. С.

94-102.

8. Гарантована психологічна допомога та реабілітація військовослужбовців – складова національної безпеки / В. М. Якимець та ін. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2023. № 3. С. 41-50.

9. Головатий М. Ф., Панасюк М. Б. Соціальна політика і соціальна робота. Київ : МАУП, 2005. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/nw53.pdf (дата звернення 08.05.2024).

10. Гринько Р. В., Мота А. Ф., Петреченко С. А. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Право і суспільство.* 2022. № 3. С. 161-166.

11. Дем'яновська С. А. Соціальна підтримка фахівцями соціальної роботи військовослужбовців, учасників бойових дій. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/57275/1/ФЛСК_2022_231_Дем'яновська%20.pdf (дата звернення 08.05.2024).

12. Дмитренко Г. М. Психологічна реабілітація учасників АТО : види діяльності практичного психолога. *Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя.* 2016. № 2. С. 248-252.

13. Єна А., Маслюк В., Сергієнко А. Актуальність і організаційні засади медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції. *Науковий журнал МОЗ України.* 2014. № 1 (5). С. 5-16.

14. Жиленко Р. В. Соціальна адаптація військовослужбовців в сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота.* 2019. Вип. 2 (45). С. 61-69.

15. Засоби психологічної підтримки військовослужбовців при виконанні службово-бойових завдань в екстремальних умовах / О. С. Колесніченко та ін. *Вісник Національного університету оборони України.* 2016. Вип. 1. С. 58-64.

16. Івакіна А. Соціальна робота з ветеранами бойових дій в сучасній Україні. URL:

http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16680/Ivakina_fpis_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 08.05.2024).

17. Івлєва О. Інклюзія в сучасній Україні. *Суспільні і політичні аспекти економічних відносин.* 2021. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26108/1/Івлева_О._стаття.pdf (дата звернення 08.05.2024).

18. Кіблик Д. В. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю : дис. … д-ра філос. : 081. Кропивницький, 2022. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/autoreferats/2022/Kiblik_D.V/ДИСЕРТАЦІЯ_КБЛИК_Д.pdf(дата звернення 08.05.2024).

19. Колесніченко О. С., Приходько І. І., Мацегора Я. В. Психологічна реабілітація військовослужбовців після виконання службово-бойових завдань в бойових умовах : монографія. Харків : НА НГУ, 2021. 75 с.

20. Колєснік Н. В. Психологічна реабілітація учасників бойових дій. URL: https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2290/1/Колєснік%20Н.В.%20КРМ..pdf (дата звернення 08.05.2024).

21. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення 08.05.2024).

22. Кривоконь Н. І. Соціально-психологічне забезпечення соціальної роботи : монографія. Харків : Вид-во ФОП Олійник, 2011. 480 с.

23. Кухарчук О. Взаємозв’язок ступеня пережитої загрози та посттравматичних наслідків у військовослужбовців. *Актуальні проблеми психології.* 2016. Т. IX, вип. 8. С. 290-296. URL: http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v9/i8/33.pdf (дата звернення 08.05.2024).

24. Лесков В. О. Психологічна реабілітація військовослужбовців запасу в системі мінімізації виявів негативних психологічних наслідків локальних воєнних конфліктів. *Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України.* 2006. Т. VIII, вип. 3. С. 191-197.

25. Лесков В. О.Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців із районів військових конфліктів : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2008. 22 с.

26. Лішун А., Сухицька Н. Соціальний захист воїнів ЗСУ. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA».* 2023. URL: https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/785 (дата звернення 08.05.2024).

27. Мельник А. П. Психологічна реабілітація військовослужбовців, що перебували в умовах бойових дій. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки.* 2015. № 4 (29). С. 100-105.

28. Микитюк Д. Ю. Адміністративно-правове забезпечення статусу учасника бойових дій на сході України. URL: http://idpnan.org.ua/files/2022/mikityuk-d.yu.-administrativno-pravove-zabezpechennya-statusu-uchasnika-boyovih-diy-na-shodi-ukrayini.pdf. (дата звернення 08.05.2024).

29. Микитюк Д. Ю. Адміністративно-правовий статус учасника бойових дій на Сході України. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 131-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_4_31. (дата звернення 08.05.2024).

30. Морклянник О., Паляниця Х. Модель функціональної організації багатофункційного реабілітаційного центру для військовослужбовців. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2023. № 2 (10). С. 130-140.

31. Мульована Л. І. Методи психологічної допомоги учасникам АТО. Молодий вчений. 2014. № 10 (13). С. 114-116.

32. Паронянц Т. П. Виникнення і прояв післятравматичних стресових розладів у працівників органів внутрішніх справ в умовах виконання миротворчої місії ООН (на прикладі колишньої Югославії) : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2004. 18 с.

33. Панов М. Психологічні основи професійної реадаптації особистості

в умовах проблемогенного соціуму (після перебування в АТО). Психологічний журнал, 2019. Т. 5,№ 9. С. 245-258. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/782123.pdf(дата звернення 08.05.2024).

34. Пожарова О. В., Тарасенко В. С. Регулювання праці окремих категорій працівників. Одеса : Фенікс, 2022. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/22512/Регулювання%20праці%20окремих%20категорій.pdf?sequence=3&isAllowed=y. (датазвернення 08.05.2024).

35. Порівняльна характеристика термінів «інклюзія» та «інтеграція». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2012. Вип. 21. С. 149-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2012_21_40. (дата звернення 08.05.2024).

36. Потапчук Є. М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців : монографія. Хмельницький : Вид-во Національної академії ДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2004. 323 с.

37. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 06.12.2016 р. № 1774-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2249-19#Text (дата звернення 08.05.2024).

38. Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо статусу осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» : Закон України від 07.04.2015 р. № 291-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4000-20#Text (дата звернення 08.05.2024).

39. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення та діяльності ветеранських просторів : Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 13.01.2020 р. № 8. URL: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%20затвердження%20Методичних%20рекомендацій%20щодо%20створення%20та%20діяльності%20ветеранських%20просторів.pdf (дата звернення

08.05.2024).

40. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text (дата звернення 08.05.2024).

41. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї : Закон України від 16.12.2009 р. № 1767-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text (дата звернення 08.05.2024).

42. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text (дата звернення 08.05.2024).

43. Програма реінтеграції ветеранів. Аналітичний звіт від 14 липня 2021 р. Київ : IREX, 2021. URL: https://www.irex.org/sites/default/files/Veterans%20Reint egration%20Experiences,%20Social%20Stigma,%20and%20Support%20Networks% 20–%20Ukrainian.pdf (дата звернення 08.05.2024).

44. Психологічну реабілітацію Захисників та їхніх родин на час воєнного та післявоєнного стану здійснюватимуть за новим механізмом. *Міністерство у справах ветеранів України.* 2022. URL: https://mva.gov.ua/ua/news/psihologichnu- reabilitaciyu-zahisnikiv-ta-yihnih-rodin-na-chas-voyennogo-ta-pislyavoyennogo- stanu-zdijsnyuvatimut-za-novim-mehanizmom (дата звернення 08.05.2024).

45. Сафін О. Реабілітація та реадаптація учасників бойових дій: Психологічний дискурс. *Збірник національної академії державної прикордонної служби України наукових праць. Психологічні науки.* 2019. № 2 (13). С. 244-263. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12484/1/178- Текст%20статті-562-1-10-20200220.pdf (дата звернення 08.05.2024).

46. Спицька К. Правові засади соціального захисту учасників бойових дій в Україні. *Юридичний Вісник. Проблеми та судження.* 2022. № 2. С. 171-181. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v2_2022/22.pdf. (дата звернення 08.05.2024).

47. Стрельнікова О. О. Поняття та сутність соціальної інклюзії у соціальній роботі. *Сучасне суспільство. Політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки.* 2019. № 1. С. 233-241.

48. Троцький Р. Психологічна реабілітація та ресоціалізація військовослужбовців НГУ після виконання службово-бойових завдань у зоні проведення АТО. *Редакційна колегія.* 2016. С. 174-176. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/6262/1/zbir_pcuxolog1_p175-177.pdf (дата звернення 08.06.2024).

49. Шлях ветерана. Візуальне зображення досвіду ветеранів АТО/ООС. Вересень 2019 – Листопад 2020. URL: https://drive.google.com/file/d/1IUE3DIdxl4sEOupx2SSmPUjVG1zgA5kv/view (дата звернення 08.05.2024).

50. Horishnia K. Social and psychological readaptation of Ukrainian ex-combatants : Return to a civilian profession. *Організаційна психологія Економічна психологія.* 2020. № 4 (21). С. 28-38. DOI: doi:10.31108/2.2020.4.21.3.

51. Karpyak M. O. Social exclusion in Ukraine and its impact on the development of human potential of the state and its regions. *Regional Economy.* 2021. № 3 (101). P. 110-118. DOI: doi:10.36818/1562-0905-2021-3-11.

52. Kolenichenko T. I., Levytska N. S., Hrytsai S. O. Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми ресоціалізації комбатантів в Україні. Social Work Issues : Philosophy, Psychology, Sociology. 2018. № 2 (12). P. 51-57. DOI: doi:10.25140/2412-1185-2018-2(12)-51-57.

53. Mozghovyi V. I. The work of a psychologist with the families of the military What the purpose tasks do. *Theory and Practice of Modern Psychology.* 2019. № 5 (2). P. 198-203. DOI: doi:10.32840/2663-6026.2019.5-2.35.

54. Palatna D. Inclusive environment : Developing integrated definition. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social Work.* 2019. № 5. P. 20-23. DOI: doi:10.17721/2616-7786.2019/5-1/4 (дата звернення 08.05.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Комплексна програма соціальної підтримки учасників бойових дій, бійців- добровольців, членів їх сімей, а також сімей загиблих (померлих) військовослужбовців, які зареєстровані на території Луцької міської територіальної громади, на 2021-2023 роки

Паспорт програми:

1. Ініціатор розроблення Програми – Департамент соціальної політики міської ради, громадські об’єднання.

2. Дата, номер і назва документа органу виконавчої влади про розроблення Програми.

3. Співрозробники Програми - Виконавчі органи міської ради, територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) м. Луцька, громадські об’єднання.

4. Відповідальні виконавці Програми - Виконавчі органи міської ради, територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) м. Луцька.

5. Учасники Програми Виконавчі органи Луцької міської ради, територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) м. Луцька, підприємства, установи та організації усіх форм власності.

6. Термін реалізації Програми 2021-2023 роки.

7. Перелік місцевих бюджетів, які беруть участь у виконанні Програми, Бюджет Луцької міської територіальної громади.

1. Визначення проблем, на розв’язання яких спрямована Програма.

- Програма розроблена з метою подолання соціальних наслідків проведення антитерористичної операції на Сході України та здійснення заходів

із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях.

- В умовах проведення антитерористичної операції (далі по тексту - АТО) та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації (далі по тексту ООС) виникла необхідність забезпечення на місцевому рівні соціального захисту та підтримки учасників бойових дій, бійців-добровольців, членів їх сімей, а також членів сімей загиблих (померлих), постраждалих учасників бойових дій та учасників масових акцій громадського протесту.

- У зв'язку з цим визначено ключові напрями діяльності виконавчих органів Луцької міської ради щодо надання допомоги та підтримки вказаним категоріям населення Луцької міської територіальної громади.

- Дана Програма – це комплекс заходів, що здійснюються на місцевому рівні з метою фінансової, соціальної, медико-психологічної підтримки, а також сприяння вирішенню соціально-побутових проблем:

- учасників бойових дій, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в АТО , забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО у період її проведення, та /або брали участь в ООС, забезпеченні її здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів (далі — учасники бойових дій), та членів їх сімей, які зареєстровані на території Луцької міської територіальної громади;

- членів сімей загиблих (померлих) учасників АТО/ООС, в тому числі, членів сімей померлих осіб з інвалідністю внаслідок війни, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, під час безпосередньої участі у ООС, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів (далі - члени сімей загиблих (померлих));

- військовослужбовців, які уклали контракт про проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, створених відповідно до чинного законодавства України, і на дату укладення контракту, які були зареєстровані на території Луцької міської територіальної громади;

- бійців-добровольців, які брали безпосередню участь в АТО/ООС, яким наданий такий статус у відповідному порядку, затвердженому рішенням виконкому Луцької міської ради (далі — бійці-добровольці), та членів їх сімей, які зареєстровані на території Луцької міської територіальної громади;

- постраждалих учасників масових акцій громадського протесту, що розпочалися в Україні з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року,які зареєстровані на території Луцької міської територіальної громади (далі - постраждалі учасники масових акцій громадського протесту).

Законодавчі підстави для виконання Програми: закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Бюджетний кодекс України, інші законодавчі документи, розпорядження міського голови, що гарантують передбачені Конституцією України соціальні права військовослужбовців.

Програма сформована департаментом соціальної політики міської ради на підставі пропозицій виконавчих органів міської ради та громадських об’єднань.

2. Визначення мети Програми Метою Програми є:

- надання комплексної допомоги категоріям осіб, визначених Розділом 1 даної Програми;

- підвищення рівня поінформованості з питань соціальної підтримки;

3. поліпшення ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування та органів державної влади з громадськими організаціями та іншими юридичними особами у сфері підтримки осіб з числа вказаних категорій, які зареєстровані, які зареєстровані на території Луцької міської територіальної громади.

4. Обґрунтування шляхів і засобів розв’язання проблеми, обсягів та джерел фінансування, терміни виконання завдань, заходів Програми

Досягнення мети даної Програми здійснюється шляхом надання:

- додаткових пільг і соціальних гарантій у доповнення до тих, які передбачені законодавством;
- комплексних медичних, психологічних та соціальних послуг.

5. Перелік завдань та заходів Програми, напрями використання бюджетних коштів та результативні показники.

Фінансування заходів, перелік яких наведений у додатку 2 до Програми, здійснюватиметься за рахунок коштів бюджету Луцької міської територіальної громади.

6. Координація та контроль за ходом виконання Програми.

Контроль за реалізацією заходів, передбачених Програмою, здійснюється постійною комісією міської ради з питань соціального захисту, охорони здоров’я, материнства та дитинства, освіти, науки, культури, мови.

Департамент соціальної політики щорічно протягом двох місяців року, наступного за звітним надає інформацію про стан виконання Програми постійній комісії міської ради з питань планування соціально-економічного розвитку, бюджету та фінансів, постійній комісії міської ради з питань соціального захисту, охорони здоров’я, материнства та дитинства, освіти, науки, культури, мови та постійній комісії міської ради з питань дотримання прав людини, законності, боротьби зі злочинністю та корупцією, депутатської діяльності, етики та регламенту.

Звіт про виконання Програми заслуховується на сесії міської ради після завершення її виконання.

Додаток Б

Програма
підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні зареєстрованих на території Бердянської міської територіальної громади, а також їх рідних на 2023-2025 роки

І. Загальна частина

Програма підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні зареєстрованих на території Бердьнської міської громади, а також їх рідних на 2023-2025 роки (далі – Програма) – це комплекс заходів, що виконується на державному рівні з метою фінансової та іншої соціальної підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні, а також їх рідних для підтримки у вирішенню соціально-побутових питань і матеріальних потреб.

Програма розроблена на виконання положень, визначених законів України

«Про місцеве самоврядування в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (зі змінами). Початок кровопролитної загарбницької війни ініційованої російською федерацією 24 лютого 2022 року призвів до бойових дій на території України, внаслідок яких – гинуть громадяни, які беруть в них участь і захищають незалежність нашої держави Україна. В результаті, виникла нагальна потреба в прийнятті даної Програми, яка визначає механізм здійснення видатків з міського бюджету Бердянської міської територіальної громади на соціальну підтримку військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні, а також їх рідних для підтримки у вирішенню ряду питань соціально-побутових і матеріальних потреб.

ІІ. Мета та основні завдання програми

Метою Програми є забезпечення організації заходів фінансової та іншоїсоціальної підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні, а також їх рідних для підтримки у вирішенню соціально-побутових питань і матеріальних потреб.

Основними завданнями Програми є:

- забезпечення організації заходів фінансової та іншої соціальної підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні, а також їх рідних;
- фінансова підтримка родин військовослужбовців, учасників бойових дій, які втратили життя під час захисту України від російської агресії та участі в бойових діях.

Отже, пріоритетними напрямками діяльності згідно Програми є спрямування коштів бюджету міської територіальної громади на організацію заходів фінансової та іншої соціальної підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні, а також їх рідних для підтримки у вирішенню ряду питань соціально-побутових і матеріальних потреб.

Основні проблеми, на розв’язання яких спрямована програма

З метою забезпечення організації заходів фінансової та іншої соціальної підтримки учасників бойових дій їх рідних потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні для підтримки у вирішенню ряду питань соціально-побутових і матеріальних потреб згідно до Програми:

- одноразова допомога військовослужбовцям або учасникам бойових дій на лікування (реабілітацію) внаслідок поранення, контузії, каліцтва потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні зареєстрованих на території Бердянської міської громади;
- одноразова допомога одному з рідних безвісти зниклої/зниклого військовослужбовця або учасника бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні зареєстрованих

на території Бердянської міської громади;

- надання щорічної одноразової матеріальної допомоги до Дня Святого Миколая дітям до 18 річного віку безвісти зниклої/зниклого, загиблого(ї)/померлого(ї) військовослужбовця або учасника бойових дій потерпілого(ї) внаслідок російської агресії та війни в Україні, або які мають статус згідно ст. 10 1 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і зареєстровані на території Нижньовербізької сільської територіальної громади.

Здійснення оплати заходів Програми здійснюється відповідно до Програми де затверджено форми та необхідні документи для надання виплат згідно переліку заходів, обсяги та джерела фінансування сільської програми підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні зареєстрованих на території Бердянської міської громади, а також їх рідних на 2023- 2025 роки.

III. Фінансове забезпечення

Фінансування Програми буде здійснюється в межах видатків передбачених в бюджеті Нижньовербізької сільської територіальної громади, а також з інших джерел, не заборонених чинним законодавством України. Бюджетні призначення для реалізації заходів Програми будуть передбачатися щорічно при формуванні бюджету міської громади, виходячи із можливостей його дохідної частини. Прогнозовані обсяги фінансування Програми за рахунок бюджету міської громади наведені у паспорті Програми.

IV. Термін виконання програми

Програма буде реалізовуватись протягом 2023-2025 років.

V. Термін проведення звітності

Звітувати про хід виконання Програми – один раз в рік.

VI. Очікувані результати

Виконання визначених Програмою заходів вважатиметься: забезпечення організації заходів фінансової та іншої соціальної підтримки учасників бойових дій їх рідних потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні для

підтримки у вирішенню ряду питань соціально-побутових і матеріальних потреб.

VII. Координація роботи та контроль за виконанням Програми

Бюджетні призначення на виконання Програми затверджується сесією міської ради. Обсяг фінансування заходів, затверджується міською радою. Відповідальним виконавцем Програми в частині фінансування заходів виступає фінансовий відділ Бердянської міської громади. В частині надання та документального оформлення сектор соціальної роботи, який організовує і контролює реалізацію заходів Програми, а також контроль за правильністю нарахування і виплатою допомоги.

Додаток В

Анкета для визначення потреб військовослужбовців та ветеранів війни у соціальних послугах у Бердянській міській громаді

Особиста інформація

1. Ваша стать:

Чоловік Жінка

2. Скільки Вам років:

18-35 років

36-59 років

60 та більше років

3. До якої категорії осіб ви належите:

Ветеран війни (учасник бойових дій, особа з інвалідністю внаслідок війни, учасник війни)

Член сім'ї ветерана війни

Член сім'ї загиблого (померлого), зниклого безвісти, полоненого Захисника/Захисниці

Інше:

Соціальні послуги

4. Чи потребуєте Ви надання послуг з реабілітації?

З питань одержання засобів реабілітації З питань протезування

З питань фізкультурно-спортивної реабілітації Не потребую

5. Чи потребуєте Ви надання юридичної допомоги?

Так Ні Інше:

6. Чи потребуєте Ви психологічної підтримки?

так ні

7. Чи потребуєте Ви надання базових соціальних послуг (консультування, соціальної адаптації, соціального супроводу у складних

життєвих обставинах, екстреного втручання, соціальної інтеграції, соціально-психологічної реабілітації):_____

_____

_____

_____

_____

8. Чи потребуєте Ви освітніх послуг?

З питань професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти)

З питань вищої освіти

З питань курсів, тренінгів, семінарів Не потребую

Інше:

9. Чи потребуєте Ви послуг у сфері зайнятості?

З питань пошуку роботи

З питань підвищення кваліфікації за наявною професією або перенавчання за іншою професією/спеціальністю

З питань започаткування власної справи Не потребую

Інше:

10. Чи потребуєте Ви послуг у сфері житлово-комунального господарства?

З питань забезпечення житлом

З питань виділення земельної ділянки

З питань пільг на оплату комунальних послуг

З питань ремонту чи відновлення житла Не потребую

Інше:

11. Чи потребуєте Ви послуг у сфері фінансів?

З питань пільгового кредитування на житло

З питань пільгового кредитування ветеранського бізнесу З питань податкових пільг для ветеранського бізнесу

Не потребую Інше:

Дякуємо за ваші відповіді!

Анкета для виявлення проблеми самовільного залишення військової служби

(для всіх військовослужбовців)

I. Ваш період служби:

1. I період 2. II період

II. У чому, на Вашу думку, полягають найбільші труднощі служби в армії?

1. відсутність особистої свободи у військовослужбовців
2. необхідність підкорятися
3. наявність нестатутних взаємовідносин
4. наявність великої кількості нарядів
5. наявність великої чисельності робіт
6. факти несправедливості з боку командирів
7. почуття відірваності від рідних і близьких
8. втома від постійного перебування в колективі
9. відсутність повноцінного і з власного бажання відпочинку
10. надмірна регламентованість військового життя
11. велика різниця в умовах життя в армії і до неї
12. інше

(напишіть, що)_____

III. Чи вважаєте Ви самовільне залишення служби військовим злочином?

1. так 2. ні

IV. Чи були у Вас коли-небудь думки самовільно залишити службу?

1. так 2. ні

V. Чи будете Ви, на Вашу думку, покарані в кримінальному порядку, якщо самовільно залишите службу військового?

1. так 2. ні

VI. Чи брали Ви участь у пошуках військовослужбовців, які самовільно залишили частину?

1. так 2. ні

VII. Вам стало відомо, що Ваш співслужбовець вирішив самовільно залишити частину. Ваші дії?

1. спробую відмовити, а якщо не вдасться - доповім по команді
2. погрожуватиму, що доповім по команді
3. спробую відмовити, а якщо не вдасться, то промовчу
4. заважати не буду, це його власна справа
5. зроблю вигляд, що нічого не знаю
6. відповісти не можу, не думав про це

VIII. На що заслуговують ті, хто самовільно залишив службу?

1. на загальне засудження
2. на поблажливість
3. на розуміння
4. на допомогу
5. не знаю

IX. Що, на Вашу думку, може виправдати військовослужбовця, який самовільно залишив службу?

1. відсутність особистої свободи у військовослужбовців
2. необхідність підкорятися
3. нестатутні взаємовідносини
4. надмірна кількість нарядів
5. надмірно велика чисельність робіт
6. факти несправедливості з боку керівництва
7. почуття відірваності від рідних і близьких
8. втома від постійного перебування в колективі
9. відсутність можливості повноцінного і за власним вибором відпочинку
10. зайва регламентованість військового життя

11. велика різниця в умовах життя в службі і до неї
12. хвороба близьких, рідних
13. ніщо виправдати самовільне залишення служби не може
14. Інше (напишіть, що) _____

Відповіді на II і IX питання дають можливість виявити слабкі місця в організації життя й побуту.

Відповіді на III, IV, V, VII і VIII питання дозволяють визначити суспільну думку про це явище, підкажуть, які ідеї необхідно культивувати у військовому колективі, щоб створити моральний бар'єр цим проступкам.

Данні анкети узагальнюються.

.

Додаток Г

Поради підтримки військовослужбовців, учасників бойових дій потерпілих

Шлях ветерана(ки) та розуміння його/ її потреб на кожному етапі співпраці

Неможливо зобразити якийсь уніфікований портрет верана(ки), адже кожен мав різний цивільний та бойовий досвід, навички та знання. Відтак і працевлаштування чи повернення на своє робоче місце після проходження військової служби може відбуватися по різному. Коли HR на публічній службі налагоджує взаємодію з новими людьми, то зазвичай орієнтується на дані з резюме, де можна побачити інформацію про попередній досвід, компетенції, якими володіє людина тощо. Це допомагає будувати коректну комунікацію та сприяє комфортнішому входженню до колективу нового працівника чи повернення на попереднє місце роботи після довготривалої відсутності. Коли мова йде про налагодження взаємодії з ветераном(кою), то, зокрема, потрібно зважати і на те, на якому етапі шляху ветерана(ки) знаходиться людина.

Зазвичай, повертаючись в робочий колектив чи шукаючи роботу, ветеран(ка) не потребують якихось особливих підходів, тому не слід нав’язувати окремі заходи до працівника лише через наявність статусу УБД чи ветерана(ки).

Дотримуйтесь стандартних процедур та періодично запитуйте зворотний зв’язок від працівника, щоб, за потреби, відреагувати на запити, що виникають.

Можна виділити такі основні етапи на шляху ветерана(ки):

- кінець військової служби;
- початок цивільного життя;
- піклування про себе;
- винахід себе наново;
- вкорінення;
- вихід на пенсію.

Як ідентифікувати, який етап переживає ветеран(ка)?

Точних ознак, що вказували б на перебування людини на тому чи іншому етапі, немає.

Однак, ми можемо виділити деякі, які можуть підказати нам, які життєві задачі вирішує ветеран(ка). І навіть при цьому слід пам’ятати, що нам треба певний час спостерігати та спілкуватись з людиною, щоб зафіксувати наявність та повторюваність цих ознак.

Початок цивільного життя:

– Часові проміжки цього етапу досить різні: від 1 місяця до 1,5 року і навіть більше.

– Багато і часто згадує військову службу, порівнює себе там і тут. Навіть якщо, на перший погляд, складалось враження, що це замкнута та неговірка людина, з часом починає все більше ділитись подробицями служби.

– Загострене почуття справедливості та вимогливості (до себе та оточуючих).

– Підвищена дратівливість, іноді агресивність. Це відбувається через тривале перебування в стресових умовах та накопичений стрес. А також через завеликий об’єм інформації, яку треба опанувати / оновити після повернення в цивільне життя. На етапі вкорінення емоційність стає меншою.

– Часті проблеми зі здоров’ям. Це стосується як тих, що отримані під час служби, так і загострення хронічних захворювань.

– Неспроможність планувати довгостроково. Зазвичай, обмеження коротким терміном (днем тижнем) і відмовка «якось буде».

– Досить часто спостерігаються думки та бажання повернутись на війну, бо там було все зрозуміло і знайомо. Про це ми можемо чути в розмовах з ветеранами(ками). В подальшому ці думки і бажання стають менш інтенсивними або ж і зникають.

– Досить частою ознакою завершення переходу між службою і цивільним життям є відчуття самих ветеранів(нок), що вони тепер живуть цивільним життям.